

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Erityistä tukea tarvitsevien nuorten harrastus- ja
toimintaryhmä**

Toiminnasta käsikirjaksi

Piritta Mattinen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Syyskuu / 2015

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Piritta Mattinen	Sivumäärä 68, 1 liitesivu
Työn nimi Erityistä tukea tarvitsevien nuorten harrastus- ja toimintaryhmä. Toiminnasta käsikirjaksi.	
Ohjaava opettaja Piia Mylly	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Savon YTRY, Kirsi Rönkä	
Tiivistelmä <p>Erityistä tukea tarvitsevat henkilöt kohtaavat elämässään monenlaisia elämää rajoittavia tekijöitä, minkä vuoksi heillä on erittäin suuri riski syrjäytyä yhteiskunnan normaaleista toiminnoista. Harrastamisen ja vapaa-ajan viettämisen mahdollisuuksia rajoittavat muun muassa henkilön taloudellinen tilanne, esteettömyyden puuttuminen, avustajien riittämättömyys sekä muiden ihmisten asenteet. Kuitenkin juuri vapaa-aika korostuu erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden keskuudessa, sillä työttömyys ja opiskelupaikan puuttuminen on yleistä. Tämän vuoksi tarvitaan yhä enemmän osallistavaa matalan kynnyksen toimintaa, joka tarjoaa reittejä ja ideoita harrastamiseen sekä lisää henkilön elämän laatua.</p> <p>Diagnoosirajat ylittävä, erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnattu ryhmätoiminta oli järjestöyhteistyönä syntynyt kokeilu, jonka avulla haluttiin kerätä tietoa ja kokemuksia uudella mallilla toteutusta toiminnasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä saadut kokemukset ja palautteet yhteen ja arvioida toiminnan onnistumista ja tarvetta kerättyjen tietojen valossa. Toiminnasta saadut kokemukset sekä suunnitteluun ja toteutukseen liittyvät käytännön tiedot on koostettu toiminnan käsikirjaksi.</p> <p>Opinnäytetyön ja siihen liittyvän toiminnan käsikirjan kautta tehdään näkyväksi uudenlaista toimintamallia, minkä avulla sekä julkinen että kolmas sektori voivat ideoida ja suunnitella toimintaa erityistä tukea tarvitsevien kohderyhmille. Samalla työ toimii pohjana toiminnan jatkokehitykselle ja jalkauttamiselle. Opinnäytetyön tilaaja on Savon YTRY, joka on Kuopion alueella toimiva avoin yhteistyöverkosto. YTRYn tavoitteena on tukea perheitä, joissa on vammaisia tai pitkäaikaissairaita lapsia tai nuoria. Toiminnan pilottijaksosta saatuja kokemuksia voidaan jakaa eteenpäin tämän yhteistyöryhmän kautta. Opinnäytetyö toimitetaan myös toiminnan rahoittajataholle Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiölle.</p> <p>Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, johon sisältyy myös laadullisia ja määrällisiä tutkimusmenetelmiä. Opinnäytetyöhön liittyvä tiedon keruu pohjautuu toiminnan aikana tehtyihin havaintoihin ja niiden pohjalta kirjoitettuihin muistiinpanoihin sekä saatuun palautteeseen. Kevään aikana toimintaan osallistuvilta nuorilta kyseltiin palautetta toiminnan onnistumisesta sekä kevään lopuksi he arvioivat toimintaa kirjallisen kysymyslomakkeen avulla. Toiminnan yhteistyötahoilta kysyttiin vapaamuotoista palautetta sähköpostin välityksellä. Saadun positiivisen palautteen pohjalta on jo lähdetty suunnittelemaan toiminnalle jatkoa.</p> <p>Erityistä tukea tarvitsevien nuorten ryhmätoiminta toteutettiin yhteistyönä järjestöjen, yhdistysten, yritysten, Humanistisen ammattikorkeakoulun sekä Kuopion kaupungin kanssa. Näiden tahojen välinen yhteistyö oli merkittävää toiminnan toteutumisen kannalta ja se on luonut pohjaa uusien tahojen väliselle yhteistyölle sekä on omalta osaltaan lisännyt järjestöjen välillä tehtävää yhteistyötä. Toiminnan kautta eri tahoilla on ollut mahdollisuus tutustua erityisyyteen ja erityisryhmien ohjaamiseen. Opiskelijoille toiminta on tarjonnut käytännön läheisen oppimisen areenan. Ennen kaikkea toiminta on tarjonnut erityistä tukea tarvitseville nuorille osallisuutta, yhdenvertaisuutta sekä uusia kokemuksia ja elämyksiä.</p>	
Asiasanat vammaisuus, vammaisjärjestöt, osallisuus, yhdenvertaisuus, vapaa-aika, vertaistuki	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
The Degree Programme in Civic Activity and Youth Work

ABSTRACT

Author Piritta Mattinen	Number of Pages 68, 1 appendix
Title Free-time and leisure activities for young people with a need for specific support. From action to handbook.	
Supervisor Piia Mylly	
Subscriber and/or Mentor Savon YTRY, Kirsi Rönkä	
<p>Abstract</p> <p>People with a need for specific support undergo many kinds of life-restrictive factors, which cause an extremely high risk to become marginalized in normal functions of society. The possibilities of leisure activities and spending free time are restricted by, among other things, a person's financial situation, lack of accessibility, insufficiency of assistants, as well as other people's attitude. However, it is specifically free time that is emphasized among people with a need for specific support, because unemployment and lack of a place to study is common. Because of that there is a need for more enabling, low-threshold activities, which offer routes and ideas for hobbies and increase the quality of life.</p> <p>Aimed for young people with a need for specific support, a group activity without limitations caused by diagnoses was a pilot project of organizational collaboration, with the goal of collecting information and experiences of an activity executed with a non-traditional model. The aim of this thesis was to put together the experiences and feedbacks and to estimate the success and need of the activity with the help of the gathered information. The experiences acquired from the project as well as practical information involved in the planning and execution have been compiled in a handbook.</p> <p>With this thesis and the related handbook, a non-traditional operations model of activity is visualized, with the help of which both the public and third sector are able to generate ideas and plan activities for the target group of people with a need for specific support. At the same time the thesis works as a basis for further development and implementation of activity. The thesis was commissioned by Savon YTRY, which is an open collaboration network working in the area of Kuopio. The aim of YTRY is to support families with children or young people suffering from handicaps or long-term illnesses. The experiences received in the activity pilot project can be distributed forward through this collaboration network. The thesis will also be delivered to the Vamlas Foundation, the financier of the activity.</p> <p>The thesis in question is functional with qualitative and quantitative research methods included. Acquisition of information related to the thesis is based on observations made during the project and notes written based on those observations as well as feedback. During spring the young participating in the activity were asked for feedback of how well the activity succeeded, and at the end of spring they evaluated the activity with the help of a written questionnaire. The collaborators of the project were asked for informal feedback through email. Based on the positive feedback, an extension of free-time activity has already been planned.</p> <p>The group activity for young people with a need of specific support was executed as a cooperation of organizations, associations, companies, Humak University of Applied Sciences, and the city of Kuopio. The collaboration of these actors was remarkable for the realization of the project, and it has created a basis for collaboration of new actors as well as increased collaboration between organizations. This activity group has given different actors the possibility to familiarize themselves with having special needs and with instructing groups with special needs. For students, the project has offered a practical way to learn. Above all, the project has offered participation, equality, and new experiences for young people with a need for specific support.</p>	
Keywords invalidity, organisations for the disabled, participation, equality, free time, peer support	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 JÄRJESTÖT TOIMIJANA JA JÄRJESTÖJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	6
2.1 Vammaisjärjestöt	6
2.2 Järjestöyhteistyö järjestötalo Majakassa	8
2.3 Savon YTRY	9
3 VAMMAISUUS JA VAPAA-AJAN TOIMINTA	9
3.1 Vammaisuuden terminologiaa	10
3.2 Vapaa-aika	13
3.3 Osallisuus ja sosiaalinen vuorovaikutus	14
3.4 Vertaisuus ja vertaistuki	15
3.5 Itsemäärääminen ja vaikuttamismahdollisuudet	16
3.6 Esteettömyys	17
3.7 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	19
3.8 Toimintaan vaikuttavat tekijät	20
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
4.1 Prosessin kulku	24
4.2 Toiminnan suunnittelun periaatteet	27
4.3 Toiminnan tavoitteet	28
4.4 Toiminnan raamit	29
4.5 Osallistavat menetelmät toiminnassa	30
4.6 Toiminnan sisällön toteutus	32
4.7 Toiminnan käsikirja	34
5 TOIMINNAN ARVIOINTIA	36
5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	37
5.2 Nuorten palaute toiminnan aikana	37
5.3 Nuorille tehdyn kyselyn tulokset	39
5.4 Toiminnan arviointia yhteistyötahojen näkökulmasta	43
5.5 Havainnot arvioinnin tukena	46
6 TYÖN MERKITYS	50
6.1 Toiminnan tarpeellisuus ja tavoitteiden saavuttaminen	50
6.2 Toiminnan merkitys yhteistyötahoille	54
6.3 Työn hyödynnettävyys	57
7 POHDINTA	58
7.1 Eettisyyden toteutuminen	58
7.2 Jatkokehittämisideat	59
7.3 Oppiminen ja itsearviointi	61
7.4 Lopuksi	62
LÄHTEET	65
LIITTEET	69

1 JOHDANTO

Vammaisilla henkilöillä on vähemmän mahdollisuuksia monipuoliseen vapaa-ajanviettoon ja harrastamiseen (Ahponen 2008, 153, 159). Tämän totesi myös ryhmä vammaisjärjestöjen työntekijöitä keväällä 2014, kun he alkoivat miettiä vammaisten nuorten harrastus- ja toimintamahdollisuuksia Kuopion alueella. Ryhmä totesi tuolloin, että vammaisille nuorille suunnattua, diagnoosirajat ylittävää toimintaa oli hyvin vähän tarjolla. Olemassa olevat, erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnatut ryhmät toimivat tavallisesti yhden lajin parissa. Näissä vammaisille henkilöille tarkoitetuissa ryhmissä voi olla ikärajoituksen lisäksi muita rajoitteita, kuten diagnoosi- tai toimintarajoitteita. Esimerkiksi liikuntarajoitteiset henkilöt eivät pääse mukaan kaikkiin liikuntaryhmiin.

Ryhmä vammaisjärjestöjä halusi lähteä toteuttamaan Kuopion alueen erityistä tukea tarvitseville nuorille diagnoosirajatonta vapaa-ajantoimintaa, jonka kautta nuoret pääsisivät toimimaan yhdessä ja tutustumaan laaja-alaisesti alueen harrastuksiin ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin. Järjestöjen välinen yhteistyö loi pohjan toiminnan suunnittelulle ja mahdollisti toiminnan toteuttamisen. Näin vammaisjärjestöt pystyivät tarjoamaan edustamiensa kohderyhmien nuorille mielekästä matalan kynnyksen toimintaa, jonka kautta nuoria voitiin osallistaa ja aktivoida. Järjestöjen tarkoituksena oli tuottaa erityistä tukea tarvitseville nuorille toimintaa, ja arvioida toiminnan tarpeellisuutta saadun palautteen ja havaintojen perusteella sekä kerätä kokemuksia uudenlaisesta toimintamallista.

Jo yhteisöpedagogi-opintoja aloittaessani minulla oli kaksi kriteeriä opinnäytetyölleni: halusin aiheen koskevan vammaisuutta ja, että opinnäytetyön kautta voisin tuottaa jotain hyvää vammaisille henkilöille. Nämä molemmat kriteerit täyttyivät täydellisesti opinnäytetyössä ja sen pohjana toimivassa erityistä tukea tarvitsevien nuorten toimintaryhmässä. Itselleni tärkeää oli myös se, että pääsin työskentelemään yhteistyössä eri järjestötahojen kanssa. Järjestöissä tehtävä työ kiinnostaa minua ja olenkin opinnoissani suuntautunut järjestötyöhön.

Aiheen tietoperustaan perehtyessä huomasin, että juuri vammaisten henkilöiden vapaa-aika ja harrastaminen ovat sellaisia osa-alue, joita käsitellään kirjalli-

suudessa sekä alan lehdissä hyvin vähän. Se on aika yllättävää verrattuna siihen, miten paljon vammaisilla nuorilla on vapaa-aikaa käytettävänä ja miten suureksi sen merkitys nousee vammaisen henkilön elämän laatua tarkastellessa. Kirjallisuudessa käsiteltäviksi aiheiksi kiilaavat vammaisten nuorten työllistymiseen ja asumiseen liittyvät asiat, jotka nekin toki ovat tärkeitä ja elämän laatuun vaikuttavia asioita.

Opinnäytetyössäni korostuvat vammaisuuden ja mielekkään vapaa-ajan toiminnan lisäksi osallisuus sekä yhdenvertaisuus, jotka ovat tärkeitä yhteisöpedagogi-opintojen kulmakiviä. Työssäni käsittelen näihin aiheisiin liittyvää teoriapohjaa liittäen sen nuorten toiminnassa todettuun käytäntöön sekä reflektoin toiminnasta saatuja kokemuksia ja palautetta. Erilliseen toiminnan käsikirjaan on koottu nuorten toiminnan suunnitteluun ja ohjaukseen liittyvät käytännön asiat.

2 JÄRJESTÖT TOIMIJANA JA JÄRJESTÖJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Erityistä tukea tarvitsevien nuorten toimintaryhmän taustalla on joukko vammaisjärjestöjä. Toimintaryhmän toteutumisen on mahdollistanut vammaisjärjestöjen välinen yhteistyö, jossa resursseja yhdistämällä on saatu aikaiseksi enemmän ja laajemmalle kohderyhmälle. Kuopiossa sijaitsevan järjestöalo Ma-jakan yhteiset toimitilat luovat puitteet tehokkaalle järjestöjen väliselle yhteistyölle.

2.1 Vammaisjärjestöt

Vammaisjärjestöt kuuluvat niin kutsuttuun kolmanteen sektoriin, joka toimii julkisen ja yksityisen sektorin rinnalla täydentäen yhteiskunnan lakisääteisiä palveluja (Repo 2006b, 386). Suomessa kolmannen sektorin muodostavat esimerkiksi liikuntaan, harrastuksiin, aatteisiin ja kulttuuriin liittyvät yhdistykset ja järjestöt. Yhdistysrekisterin (2015) mukaan Suomessa on noin 135 000 yhdistystä. Suomen väkilukuun verrattuna se on valtava määrä yhdistyksiä.

Sosiaali- ja terveysjärjestöihin kuuluvat kansanterveys-, lastensuojelu-, vanhus-, vammais-, nuoriso- ja päihdejärjestöt. Vammaisjärjestöt voidaan puolestaan luokitella niiden kohderyhmän mukaan invalidi-, aistivamma-, kehitysvamma- ja muihin vammaisjärjestöihin. (SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2013.) Vammaisjärjestöt ajavat omien kohderyhmiensä asioita yhteiskunnassamme ja ovat näin vaikuttamassa yleisesti myös vammaisiin liittyviin asenteisiin, palveluihin ja esteettömyyteen. Vammaisjärjestöillä onkin tärkeä rooli pitkäaikaissairaiden, vammaisten tai muutoin tukea tarvitsevien ihmisten ja heidän läheistensä hyvinvoinnin edistäjänä. Järjestöjen toiminnassa keskeistä on vapaaehtoista ja vertaistoiminnan tukeminen sekä osallisuuden edistäminen. Järjestöillä onkin keskeinen rooli erityisryhmien osallisuuden edistämässä. Järjestöt järjestävät myös erilaisia koulutuksia ja kuntoutusta sekä tekevät tiedotus- ja vaikuttamistyötä. (Osaamis- ja palvelukeskus Majakka 2013; Rouvinen Wilenius, 63–64.) Vammaisjärjestöjen työhön heijastuvat suomalaisen vammaispolitiikan tärkeät painopisteet, joita ovat kansalaisten yhdenvertaisuus, osallisuus ja vammaisten tukipalvelut (Lampinen 2007, 94).

Yhteiskunnan heikossa taloudellisessa tilanteessa vammaisten yhdenvertaiset toimintamahdollisuudet ja osallisuus ovat vaarassa unohtua, jolloin vammaisjärjestöjen rooli kasvaa entistä tärkeämmäksi. Vammaisjärjestöjen asiantuntijuusrooli sekä tiedottamis- ja vaikuttamistoiminta ovat tärkeitä yhteiskuntaan vaikuttamisen kanavia. Kireässä taloudellisessa tilanteessa myös vertaistuen tarve kasvaa. (Lampinen 2007, 219; SOSTE Suomen sosiaali ja terveys 2014, 98.) Järjestöt ja yhdistykset pitävät syrjäytymisen ehkäisyn merkitystä suurena toimintansa kannalta. Yhdistykset arvioivat keskeisimmiksi toiminta-alueiksi harrastus- ja virkistystoiminnan sekä vapaaehtoistoiminnan, johon myös vertaistoiminta kuuluu. (SOSTE Suomen sosiaali ja terveys 2013, 52.) Suomalaiset arvostavat järjestöjen tarjoamaa toimintaa. Kansalaisbarometrin 2011 mukaan suurin osa suomalaisista pitää tärkeänä, että järjestötoiminta tarjoaa osallistumisen kanavia sekä edistää hyvinvointia ja terveyttä. (SOSTE Suomen sosiaali ja terveys 2014, 94.)

2.2 Järjestöyhteistyö järjestöalo Majakassa

Kuopiossa sijaitsevassa järjestöalo Majakassa toimii saman katon alla noin 20 sosiaali- ja terveysterveysto, jotka palvelevat tukea tarvitsevien lisäksi sekä ammattilaisia että opiskelijoita. Majakka on palvelukeskus, jossa työskentelee järjestöalan ammattilaisia. Majakan tiloissa järjestetään yhdistysten ja yhteistyötoimien kokouksia ja muita tapahtumia. Lisäksi siellä kokoontuu vertais- ja harrasteryhmiä. (Osaamis- ja palvelukeskus Majakka 2013.)

Taustalla on ajatus yksittäisten aluetyöntekijöiden keskittämisestä samaan paikkaan, jolloin järjestötyöntekijöistä koostuu toisiaan tukeva verkosto. Lähekkäin toimiminen luo puitteet tehokkaan ja monipuolisen yhteistyön rakentamiseksi. Yhteistyötä tekemällä sekä voimavaroja yhdistämällä järjestöillä on entistä paremmat mahdollisuudet toteuttaa käytännön tarpeesta lähtevää toimintaa ja edistää osallisuutta. Järjestöille ominaista on tarjota matalan kynnyksen kohtaamisia ja toimintaa. Järjestöille ominaiset vapaaehtois- ja vertaistoiminta luovat pohjan laaja-alaiselle yhteistyölle. (Rouvinen-Wilenius 2014, 63–68.)

Erityistä tukea tarvitseville nuorille järjestetty toiminta on hyvä esimerkki järjestöjen välisestä yhteistyöstä sekä matalan kynnyksen toiminnasta, jota ei olisi ollut mahdollista toteuttaa vain yhden järjestön kohdenuorille. Toimintaa suunnittelemassa ja toteuttamassa ovat olleet Majakassa toimivat vammaisjärjestöt: Kehitysvammaisten Tukiliitto, Invalidiliitto, Tapaturmaisesti loukkaantuneiden tai vammautuneiden lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tukiyhdistys (TATU ry) ja Lihastautiliitto sekä Suomen CP-liitto. Näiden järjestöjen neljästä työntekijästä koostui ohjausryhmä, joka suunnitteli kanssani toiminnan raamit sekä tiedotti toiminnasta omia kohderyhmiään ja yhteistyötahoja. Mukana suunnittelussa oli myös Pohjois-Savon CP-yhdistyksen nuorisovastaava. Ohjausryhmän tarkoituksena oli antaa tukea ja auttaa tarvittaessa käytännön järjestelyissä ja suunnittelussa. Muutoin sain hyvin vapaat kädet suunnitella ja toteuttaa toimintaa.

2.3 Savon YTRY

Savon YTRY on alueellinen yhteistyöfoorumi, jonka tavoitteena on tukea niin vammaisia kuin pitkäaikaissairaita lapsia ja heidän perheitään parantamalla heidän asemaa ja palveluja nostamalla esille perheiden ääntä ja edistämällä tasavertaista osallisuutta. YTRYn tehtävänä on verkostoitua ja edistää yhdistysten ja järjestöjen välistä yhteistyötä, kehittää toimintamalleja sekä välittää tietoa. Savon YTRY on ollut mukana järjestämässä erilaisia erityislapsiperheille suunnattuja tapahtumia ja vertaistukitoimintaa. (Savon YTRY.)

YTRY on Lastensuojelun Keskusliiton ja Kelan hankkeen pohjalta vuonna 1994 perustettu verkosto, jota on vuodesta 2006 koordinoanut Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö. Verkosto on avoin kaikille henkilöille ja tahoille, jotka ovat kiinnostuneita osallistumaan erityislapsiperheitä koskevaan toimintaan ja keskusteluun. (Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö 2015.) Savon YTRY on yksi Suomessa toimivista paikallisista yhteistyötoimikunnista, joka toimii alueellisena linkkinä valtakunnalliseen YTRY työvaliokuntaan (Savon YTRY).

Savon YTRY toimii opinnäytetyöni tilaajana. Savon YTRYn puheenjohtajana toimii järjestösuunnittelija Kirsi Rönkä TATU ry:ltä ja hän toimii samalla toimeksiantajan yhteyshenkilönä tämän opinnäytetyön tiimoilta. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten toimintaan haetussa avustuksessa Savon YTRY toimi myös hakijatahona.

3 VAMMAISUUS JA VAPAA-AJAN TOIMINTA

Vapaa-ajan merkitys on kasvanut kiireisessä yhteiskunnassamme. Vapaa-aikana on mahdollista rentoutua ja viettää aikaa harrastusten ja ystävien parissa. Vapaa-aika on tärkeää arjesta irrottautumisen ja hyvinvoinnin kannalta. Useiden vammaisten elämässä vapaa-aika korostuu palkkatyön puuttuessa, jolloin elämän laatu koostuu isolta osin mielekkäästä vapaa-ajasta ja harrastamisesta (Eriksson 2008, 77). Harrastuksilla on myös suuri merkitys henkilön sosiaalisen verkoston sekä toimintaympäristön laajenemiselle, sillä vammaisen

henkilön sosiaaliset kontaktit ja elinympäristö ovat usein hyvin suppeat. On tavallista, että vammaisen henkilö viettää paljon aikaa kotonaan, ja että vapaa-ajan toiminta on passiivista elokuvien katsomista, musiikin kuuntelua tai tietokoneella pelaamista. (Lampinen 2007, 116.)

Vammaisen henkilö saattaa tarvita tukea ja ohjausta löytääkseen sopivan harrastuksen (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 207). Vammaisen henkilö voi myös tarvita enemmän ohjausta, rohkaisua ja avustusta vapaa-ajan toiminnoissa. Vapaa-ajan vieton ja harrastamisen esteiksi voivat nousta muun muassa taloudellisia tai toimintakykyyn liittyviä esteitä. Tutkimuksen mukaan vammaiset nuoret kokevat vamman rajoittavan osallistumista yhteiskuntaan ja harrastuksiin (Kiviranta, Walle & Väänänen 2009, 33, 81). Onkin tyypillistä, että vammaisen henkilö elää nuoruuttaan pidempään tai nuoruus on viivästynyt johtuen esimerkiksi vanhempien ylihuolehtimisesta (Hynynen 2001, 57; Ekholm & Teittinen 2014, 16). Kaikille henkilöille tulisi kuitenkin mahdollistaa kunkin toimintakyvyn mukaisesti mielekäs vapaa-ajan vietto, harrastaminen sekä mahdollisuus tavata muita ikäisiään. Hyvinvoinnin voidaan katsoa muodostuvan kaikilla ihmisillä, myös vammaisilla, materiaalisista olosuhteista, ihmissuhteista ja toiminnasta (Haarni 2006, 10). Erityistä tukea tarvitsevien nuorten toiminnan taustalla oli ajatus siitä, että se voisi toimia aktivoivana virikkeenä ja ponnahduslautana aktiivisemmän vapaa-ajan käyttöön ja harrastusten löytämiseen.

Tässä luvussa käsittelen vapaa-aikaan ja harrastamiseen olennaisesti liittyviä käsitteitä ja niiden merkitystä vammaisuuden näkökulmasta. Nostan esille joitakin toiminnassa esille tulleita asioita käsitteisiin liittyen, mutta tarkemmin toiminnasta saatuja kokemuksia ja havaintoja käsittelen luvussa viisi. Luvussa esitellyn teorian valossa voidaan todeta, että osallisuus, yhdenvertaisuus sekä esteettömyys kietoutuvat tiiviisti toisiinsa osittain jopa erottamattomasti.

3.1 Vammaisuuden terminologiaa

Vammaisuuden käsite on laaja ja moniulotteinen. Kaikki vammaiset henkilöt ovat erilaisia yksilöitä samankin vammaryhmän sisällä. Siksi on vaikeaa yksise-

litteisesti määritellä, mitä vammaisuus on. (Vehmas 2005, 146.) Useimmiten vammaisuus nähdään valtaväestöön verrattavana erilaisuutena, joka perustuu yksilön fyysiseen tai psyykkiseen poikkeavuuteen (Lampinen 2007, 27). Hyvin tyypillisesti vammaisuutta selitetään ominaisuuksilla, jotka rajoittavat toimintakykyä ja haittaavat tätä kautta henkilön elämää (Repo 2006a, 9). Vammaisuutta voidaankin tarkastella ihmisen ominaisuuksien kautta, mutta nykyisin sitä tarkastellaan myös sosiaalisena ilmiönä, jolloin vammaisuutta katsotaan yhteiskunnan tasapuolisuuden näkökulmasta. Tällöin voidaan miettiä, ottaako yhteiskunta tasapuolisesti huomioon kaikkien tarpeet, jotta kaikki voivat liikkua ja elää hyvää elämää vai pitäisikö yhteiskuntaa korjata. (Vehmas 2005, 116, 121, 203; Haarni 2006, 9, 11.) Vammaisuutta voidaan tarkastella myös muun muassa yksilöiden suhteiden ja vuorovaikutuksen kautta sekä tehokkuutta ja tuottavuutta ihannoivassa yhteiskunnassamme taloudellisuuden ja tuottavuuden näkökulmasta. Tällöin päädytään vääjäämättä keskusteluun siitä, keillä on oikeus syntyä ja elää, ketkä voivat olla onnellisia ja elää täysipainoista elämää sekä ketkä voivat tehdä tuottavaa työtä ja olla hyödyllisiä tässä yhteiskunnassa. (Vehmas 2005, 153–214.) Vammaisuudesta onkin muodostunut yhteiskunnassamme vammaisia henkilöitä leimaava ja marginalisoiva asia (mt., 5).

Vammaisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan fyysistä tai psyykkistä vajavuutta, vammaa, joka vaikuttaa yksilön toimintakykyyn. Nämä vammat voivat olla synnynnäisiä tai tulla missä tahansa elämän vaiheessa sairauden tai tapaturman kautta. (Kaski ym. 2012, 15–16.) Liikuntavammaisuuteen liittyy fyysinen toimintakyvyn rajoite, joka vaikuttaa hyvin yksilöllisesti henkilön liikkumiseen ja toimintakykyyn joko tilapäisesti tai pitkäaikaisesti. Liikuntavammaisuus voi johtua esimerkiksi lihas-hermoperäisistä sairauksista, synnynnäisistä kehityshäiriöistä ja tapaturmasta. Liikuntavammaisuuteen ei liity automaattisesti psyykkisen toimintakyvyn alenemista. (Talvela 2006, 253.) Kehitysvammaisuudessa henkilön kehityksessä tai henkisessä toiminnassa on häiriöitä tai ne ovat estyneet. Hyvin tyypillisesti kehitysvammaisuuteen liittyy älyllisten toimintojen vajavuutta. (Kaski ym. 2012, 15–16.)

Kevään aikana toteutettuun, erityistä tukea tarvitsevien nuorten toimintaan olivat tervetulleita kaikki erityistä tukea tarvitsevat nuoret diagnoosista riippumatta. Erityistä tukea tarvitseviin kuuluvat vammaisten henkilöiden lisäksi myös pitkä-

aikaissairaat sekä henkilöt, joilla on neurologisia erityisvaikeuksia, kuten ADHD tai Asperger. Edellä mainituista on käyty keskustelua, voidaanko esimerkiksi ADHD luokitella vammaisuudeksi. Toimintaan mukaan osallistui kehitys- ja liikuntavammaisia nuoria, joiden toimintakyky vaihteli suuresti. Kehitysvammaiset olivat selkeästi suurin ryhmä. Toiminnassa ei ollut mukana tapaturmaisesti vammautuneita.

Kevään aikana vammaisuuden eri termit tulivat useaan otteeseen puheeksi sekä nuorten että ammattilaisten kanssa. Ryhmän jo ollessa koossa, teki yksi liikuntavammaisista nuorista tapaamiseen liittyvän mainoksen, johon hän kirjoitti ”vammaisten nuorten tapaaminen”. Pyysin häntä poistamaan sanan vammainen, sillä itse näin tämän ryhmän ensisijaisesti ryhmänä nuoria, ja halusin korostaa toimintaa nuorten toimintana. Tämän jälkeen kävimme keskustelua siitä, onko sanaa vammainen hyväksyttävää käyttää nuorten itsensä näkökulmasta. Kaksi ryhmän liikuntavammaisista nuorista oli sitä mieltä, että he eivät pahastu vammainen-sanankäytöstä. Samalla linjalla on itsekkin liikuntavammaisen Amu Urhonen (2011, 11) teoksessaan. Lopulta päätimme kuitenkin poistaa sanan mainoksesta, sillä se tuntui turhalta asiayhteydessä, jossa kohderyhmä oli jo selvillä. Kävimme näiden kahden liikuntavammaisen nuoren kanssa keskustelua myös kehitys- ja liikuntavammaisuuden termeistä. Nuoret pitivät erittäin tärkeänä sitä, että kehitysvammaisuutta ja liikuntavammaisuutta ei sotketa toisiinsa. Keskustelun edetessä kävi selväksi, että kehitysvammaisten katsottiin olevan ”vähemmän älykkäitä”, eikä tätä ominaisuutta haluta sotkea liikuntavammaisuuteen. Myös Amu Urhonen (2011, 11) sekä Reija Lampinen (2007, 199) käsittelevät kirjassaan tätä asiaa. Keskustelusta jäi sellainen kuva, että vammaisuuskin on jaettu eri kasteihin, joissa kehitysvammaisuus on sijoitettu alempaan kastiin ja liikuntavammaisuus ylempään. Reija Lampinen (2007, 200) kirjoittaa kirjassaan, että liikuntavammaisten ylintä kastia ovat puolestaan tapaturmaisesti vammautuneet. Ihmisryhmien luokitteluun eivät siis sorru vain ei-vammaiset, vaan luokittelua tapahtuu myös vammaisten henkilöiden keskuudessa.

Kuten alussa totesin, on vammaisuus käsitteenä laaja ja siihen liittyy paljon erilaisia toimintakykyyn, ihmisten arvostukseen ja näkökulmiin liittyviä asioita. Tiedottamisen näkökulmasta on varminta käyttää neutraalia termiä, erityistä tukea

tarvitsevat, jos toiminta halutaan pitää avoimena mahdollisimman laajalle kohderyhmälle. Käytännössä kuitenkin itsekin sorruin usein käyttämään termiä vammaiset nuoret, mikä johtunee pitkälti siitä, että kevään nuorten ryhmä koostui eri tavalla vammaisista nuorista. Lisäksi toiminnan taustalla oli vammaisjärjestöjä. Tiedottamisessa kuitenkin käytin toiminnasta nimitystä ”nuorten tapaaaminen” ryhmän jo ollessa tiedossa ja kasassa. Myös toiminnan markkinoinnissa käytettiin pelkästään sanaa nuori, sillä markkinointi tapahtui pääasiassa tahojen kautta, jotka toimivat vammaisten henkilöiden kanssa.

3.2 Vapaa-aika

Käsitteenä vapaa-aika määritellään yleensä työn vastakohtana; omana aikana, jolloin voi itse valita tekemisensä. Vapaa-aika onkin osa henkilökohtaista elämää, jossa henkilöllä on määrittelyvaltaa omiin tekemisiinsä. Vapaa-aikana voi levätä tai virkistäytyä työn tai koulun vastapainona valitsemansa harrastuksen parissa. (Liikkanen 2009, 9.) Vapaa-aika mielletään ajaksi, jolloin voi irrottautua kiireestä (Määttä & Tolonen 2011, 5).

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa vapaa-aikaa. Sosiaalinen vuorovaikutus ja toisten ihmisten tuki edistävät hengistä hyvinvointia. (Eriksson 2008, 87.) Vapaa-aikana on mahdollista nähdä ystäviä ja tuttuja, mutta toisaalta toiset haluavat vain olla kotona ja rauhoittua työn kiireistä ilman vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Tärkeää onkin, että jokainen voi valita oman tavan rentoutua ja viettää vapaa-aikaansa.

Vammaisten henkilöiden vapaa-ajasta puhuttaessa korostuu passiivinen kotona tapahtuva ajanvietto, kuten television katsominen tai tietokoneella pelaaminen. Tällaisessa toiminnassa sosiaalinen vuorovaikutus jää hyvin olemattomaksi. Siksi olisi tärkeää, että vammaisilla nuorilla olisi myös kodin ulkopuolisia harrastuksia, joissa nuori joutuisi harjoittamaan vuorovaikutustaitojaan. Tässä opinäytetyössä miellän harrastukset juuri kodin ulkopuolisiksi säännöllisiksi toiminoiksi.

3.3 Osallisuus ja sosiaalinen vuorovaikutus

Osallisuus on laaja käsite. Siihen liittyy yksilön tunne johonkin kuulumisesta, mukana olemisesta, tekemisestä ja toiminnasta. Keskeistä osallisuudessa on sitoutuminen ja luottamus. Kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuus ovat myös tärkeitä osallisuuteen liittyviä tekijöitä. Osallisuus rakentuu keskusteluista ja kohtaamisesta, sosiaalista suhteista sekä myönteisistä kokemuksista, jotka liittyvät yksilön hyvinvointiin. Yksilö voi olla osallisena yhteiskuntaan, yhteisöihin sekä omaan elämään. Kaikilla näillä tasoilla tärkeää on vaikuttamisen mahdollisuus. Osallisuuden tunne voi syntyä esimerkiksi harrastusten tai järjestötoiminnan kautta. Osallisuutta voidaan pitää syrjäytymisen vastakohtana. (Pajula 2014, 11; Särkelä-Kukko 2014, 35–37; Rouvinen-Wilenius 2014, 51–52.) Osallisuudella on vaikutusta siihen, kokeeko henkilö oman elämän merkitykselliseksi (Rouvinen-Wilenius 2014, 56).

Sosiaalinen vuorovaikutus on lähtökohta yksilön oppimiselle ja kehitykselle. Tarve tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi ovat perustarpeita, jotka luovat itsetuntemusta ja myönteistä minäkuvaa. Jo lapsuudessa olisi tärkeää saada tehdä valintoja, osallistua tekemiseen ja vaikuttaa asioihin. Näin myös vammaisen lapsi oppii vastuuta ja vaikuttamisen keinoja, jotka mahdollistavat kehittymisen itsenäisempään ja sosiaaliselta vuorovaikutukselta rikkaampaan elämään. Ryhmässä toimiminen kehittää sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja, kuten toisen huomioon ottamista, kommunikaatiota ja ihmissuhdetaitoja. (Kaski ym. 2012, 185–187.)

Kaikilla ihmisillä on tärkeää olla ystäviä ja kavereita. Näin on myös vammaisten nuorten kohdalla. Kehityksen kannalta olisi hyödyllistä, jos vammaisilla nuorella olisi samanikäisiä ystäviä, koska tyypillisesti vammaiset lapset ja nuoret elävät elämänsä aikuisten ympäröimänä. Vammaisten lasten ja nuorten onkin yleensä vaikea löytää ystäviä, mikä johtuu moninaisista toimintakyvyn esteistä, kommunikaatiovaikeuksista ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittämättömyydestä, mutta myös useista ulkoisista rajoitteista, kuten aikuisten ylisuojelevuudesta ja tämän aiheuttamasta vammaisen henkilön passivoitumisesta. (Ahponen 2008, 19, 159.) Vammaisten ihmisten osallisuutta rajoittaa keskeisesti vallan puuttu-

minen itseään koskevissa asioissa, joka aiheuttaa riippuvuutta muista ihmisistä (Eriksson 2008, 11–13). Asiantuntijat ja vammaisjärjestöt ovat yhtä mieltä siitä, että vammaisilla henkilöillä on edelleen rajalliset mahdollisuudet osallistua vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin (Haarni 2006, 24). Pitkäaikaistyöttömien lisäksi vammaiset ovatkin ryhmä, jolla on erittäin korkea riski syrjäytyä yhteiskunnan toiminnoista. (Lampinen 2007, 54, 124, 149.)

Osallisuus ja vuorovaikutus auttavat sosiaalisten taitojen kehittämisessä, parantavat elämän laatua ja ehkäisevät psyykkisiä vaikeuksia (mt., 127). Sosiaaliset suhteet voivatkin olla yksilön tärkeä voimavara (Särkelä-Kukko 2014, 41). Osallisuus ja ryhmän tuki myös rohkaisevat ja aktivoivat nuoria, mikä todettiin ryhmässä kevään aikana. Hyvä esimerkki tästä on nuori, joka ei alussa uskaltanut tulla edes samaan tilaan toisten kanssa. Loppukeväästä hän oli yksi niistä nuorista, joka keskusteli aktiivisesti ryhmän muiden nuorten kanssa. Ryhmä mahdollisti sen, että jokainen pystyi tulemaan mukaan juuri sellaisena kuin on. Yksilön hyväksyntä omana itsenään osaksi ryhmää onkin osallisuuden tärkeä edellytys (mt., 194). Harrastustoiminnassa tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus lisää yksilön hyvinvointia ja sillä on todettu olevan terveyttä lisääviä vaikutuksia. Yhteisöön kuuluvuuden tunne on merkityksellistä ja se kohottaa vammaisten henkilöiden elämänlaatua. (Eriksson 2008, 78.)

3.4 Vertaisuus ja vertaistuki

Toimintamuotona vertaistuki alkoi vakiintua Suomessa 1990-luvun puolivälissä. Vertaistoiminnasta tuli yksi tukimuoto sosiaali- ja terveysalan työssä. Nykyisin se on tärkeä osa järjestötoimintaa, mutta myös kunnallisissa hyvinvointipalveluissa sillä on tärkeä merkitys. (Hyväri 2005, 214, 217.) Nykyisin vertaisryhmätoiminta on nopeasti kehittyvä tuen muoto (Nylund 2005, 206), jonka tarvetta eivät vähennä karsiutuvat kunnalliset palvelurakenteet. Sosiaalibarometrissä sosiaali- ja terveysjohtajat arvioivat vertaistoiminnan olevan tärkein hyvinvointia kohottava toimintamuoto järjestöissä. Vertaistoiminnan merkityksen odotetaan kasvavan yhä edelleen tulevaisuudessa (SOSTE Suomen sosiaali ja terveys 2014, 111).

Vertaisryhmässä joukko samankaltaisessa elämäntilanteessa olevia ihmisiä kokoontuu vaihtamaan kokemuksia ja tietoa tukien näin toisiaan. Vertaistoiminnassa tärkeää on myös yhdessä vietetty aika ja yhteenkuuluvuuden tunne. (Wilska-Seemer 2005, 256, 266.) Vertaistuki mahdollistaa sellaisen osallisuuden ja ymmärryksen, jossa ryhmän muut henkilöt tietävät enempiä selittämättä koetut asiat ja tunteet (Somerkiivi 2000, 135). Vertaisryhmällä voi olla myös yhteiskunnallisia tavoitteita, kuten tiedon lisääminen tai vaikuttaminen päätöksentekoon. Lasten ja nuorten vertaisryhmissä on tyypillisesti ammattilainen tai joku aikuinen vetämässä keskusteluja ja toimintaa. (Nylund 2005, 200.)

Erityistä tukea tarvitsevien nuorten toiminnassa nuoret kokoontuivat säännöllisesti ohjaajan johdolla, joten ryhmää voidaan määritteiden valossa pitää vertaisryhmänä. Toiminnan pääpisteenä tosin ei ollut kokemusten vaihtaminen, vaan toimiminen yhdessä ryhmänä ja sitä kautta osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokeminen, mikä on myös tärkeää vertaistoiminnassa. Toiminnan kautta pyrittiin nuorten aktivoimiseen ja voimaantumiseen. Voimaannuttamisessa pyritään löytämään yksilön vahvuudet ja mahdollisuudet muun muassa vuorovaikutuksen, rohkaisun ja vertaistoiminnan avulla (Wilska-Seemer 2005, 258).

3.5 Itsemäärääminen ja vaikuttamismahdollisuudet

Itsemääräämisoikeus ja oikeus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ovat jokaisen perusoikeuksia vammasta riippumatta (Lampinen 2007, 213). Myös vammaisen nuori tarvitsee vaikutusvaltaa, vastuuta ja oppimista erehdyksen kautta. Vammaisia henkilöitä ympäröi pienestä pitäen aikuisten verkko, johon kuuluu vanhempien lisäksi ammattilaisia. Aikuisten ympäröimänä lapsen ääni jää usein kuulematta, ja jo lapsesta asti henkilö tottuu siihen, että päätökset ja asiat tehdään hänen puolestaan. Tämä passivoi vammaista henkilöä opettaen hänelle, että asiat hoituvat ilman, että hänen täytyy puuttua niihin. Mielekästä ja oman näköistä elämää varten tarvitaan mahdollisuus ilmaista omia mielipiteitään ja vaikuttaa näin omia asioita koskeviin päätöksiin (mt., 68, 130, 193). Siksi on tärkeää, että kasvaakseen itsenäiseksi aikuiseksi myös vammai-

nen nuori voi ja saa tehdä omia valintoja, vaikuttaa ympäristöön ja laajentaa omaa kokemusmaailmaa (Kaski ym. 2012, 202).

Yksi toiminnan tärkeimmistä lähtökohdista oli nuorten omat toiveet, joita kyseimme heiltä useaan otteeseen. Näiden toiveiden pohjalta lähdin suunnittelemaan nuorten itsensä näköistä toiminnan sisältöä, jonka syntyyn he ovat itse vaikuttaneet. Halusimme aktivoida nuoria suunnittelemaan ja päättämään omista asioista. Omiin asioihin vaikuttaminen aktivoi nuoria omatoimisuuteen ja motivoi heitä oppimaan uusia asioita (Lampinen 2007, 130). Vammaisten lasten ja nuorten kohdalla on hyvin tyypillistä, että vanhemmat tekevät mahdollisimman paljon vammaisen henkilön puolesta. Näin vanhemmat tekevät ajattelemattomuuttaan karhunpalveluksen lapselleen. (Kaski ym. 2012, 106–107.) Toiminnassa pyrittiin siihen, että asioita ei tehdä nuorten puolesta, vaan he tekisivät mahdollisimman paljon itse.

3.6 Esteettömyys

Hyvällä suunnittelulla ja toteutuksella pyritään vähentämään ja poistamaan esteitä, jotta toimintarajoitteiset henkilöt pystyisivät suoriutumaan itse arjen eri toiminnoista mahdollistaen näin heidän täysipainoisen osallistumisen yhteiskuntaan. Esteettömyyden käsite ei tarkoita pelkästään liikkumisen esteettömyyttä, vaan esteettömyys koostuu rakennetun ympäristön lisäksi muun muassa palveluiden ja palvelumuotojen, käytössä olevien tarvikkeiden, tuotteiden, kommunikaation ja asenteiden esteettömyydestä, kuten myös taloudellisesta esteettömyydestä. Esteettömyys luo turvallisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. (Lampinen 2007, 84–85, 92; Haarni 2006, 30; Könkkölä 2013, 19; Särkelä-Kukko 2014, 40.) Voidaan puhua myös tiedon kulun esteettömyydestä, kun tekniikan kehittyessä on luotu erilaisia tiedotuskanavia ja -tapoja sekä erilaisia kommunikointivälineitä, jotka auttavat vammaisia henkilöitä vuorovaikutuksessa ja saamaan tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta (Lampinen 2007, 83). Kalle Könkkölän mukaan esteettömyyden huomiotta jättäminen voidaan rinnastaa syrjintään, joka loukkaa ihmisarvoa (Laitinen, Marsh & Pietilä 2014, 27). Esteettömyys on kaikkien etu, josta hyötyvät vammaisten lisäksi muun muassa van-

hukset, joille esteellisyys saattaa muodostua osallistumisen esteeksi (Laitinen & Nurmi 2013, 25–26).

Esteettömyys voidaan laajasti kuvata palvelujen ja tiedon saavutettavuutena, tuotteiden ja tarvikkeiden käytettävyytenä sekä tiedon ymmärrettävyytenä (Teräs 2013, 96). Sen voidaan myös ajatella olevan periaate, joka ohjaa yhteiskunnan kehittymistä laaja-alaisesti. Useat kirjoitetut lait tukevat tätä periaatetta. Jo pelkästään perustuslaissa määritetään liikkumisen vapaudesta, joka koskee myös liikkumis- ja toimintaesteisiä (Suomen perustuslaki 731/1999, 9 §). Maankäyttö- ja rakennuslaki puolestaan edellyttää, että rakennus ja sen piha-alueet rakennetaan huomioiden esteettömyys ja käytettävyys erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten kannalta. Lain tarkoituksena on edistää esteetöntä elinympäristöä ja sosiaalisesti sekä taloudellisesti kestävä kehitystä (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999, 117 e §).

Kevään aikana järjestetyn toiminnan yhtenä toimintamallina oli järjestää tapaamisia tiloissa, joissa myös muut nuoret käyvät. Kävin ohjaajan roolissa aina etukäteen tarkastamassa kunkin kokoontumispaikan tilat ja tarvikkeet, jotta pystyin toteamaan tilan esteettömyyden ja sopivuuden ryhmälle. Tästä huolimatta yllätyksiä voi tulla, kun esteettömyys testataan käytännössä. Keilauskerralla yksi nuorista ei päässyt pyörätuolillaan ramppia pitkin ylös keilaradoille, sillä ramppi oli liian jyrkkä kyseiselle pyörätuolille. Esteettömyydellä onkin suora yhteys osallisuuteen (Särkelä-Kukko 2014, 40; Haarni 2006, 10).

Vaikeavammaisten näkyminen näissä tiloissa, joissa myös muut nuoret käyvät, lisää epäkohtien huomioimista ja painetta korjata tilat esteettömiksi (Lampinen 2007, 86). Mukana ololla vähennetään myös ennakoluuloja (Kaski ym. 2012, 107). Rakenteellisten esteiden ohella myös asenteilla on suuri vaikutus esteettömyyteen. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten toiminnassa nuorisotalolle menemisessä oli enemmänkin asenteellisia kuin rakenteellisia esteitä. Onnistuneiden toimintakertojen ansiosta onnistuimme muokkaamaan asenteita.

Esteettömyydellä voidaan katsoa olevan myös suora yhteys yhdenvertaisuuteen ja yhdenvertaisiin toimintamahdollisuuksiin (Kilpelä 2013, 62). Esteettömyys mahdollistaa ihmisten yhdenvertaisen toimimisen, johon kuuluu myös

osallistuminen työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Jotta tämä yhdenvertainen osallistumisen mahdollisuus toteutuu, täytyy kaikilla olla mahdollisuus itseään koskevaan päätöksentekoon, jonka lisäksi palvelujen saatavuus tulee varmistaa, välineiden täytyy olla käytettäviä sekä tiedon täytyy olla ymmärrettävässä muodossa. (Viitala, Wiinikka & Åkerblom 2007, 45; Invalidiliitto 2015.)

3.7 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Yhdenvertaisuus on perusoikeus. Suomessa voimassa olevan yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014). Vammaispalvelulain tarkoituksena puolestaan on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (Vammaispalvelulaki 380/1987). Vammaispalvelulaki mahdollistaa osaltaan vammaisten henkilöiden myönteisen erityiskohtelun, jonka avulla parannetaan vammaisten henkilöiden kykyä toimia ja osallistua (Lampinen 2007, 87; Haarni 2006, 37, 43). YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksella vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti (Suomen YK-liitto 2012).

Yhdenvertaisuuden toteutumisen edellytyksenä voidaan pitää yhteiskunnan avoimuutta, esteettömyyttä ja palveluiden saavutettavuutta (Haarni 2006, 5). Yhdenvertaisuuden toteutuminen on kuitenkin pitkälti kiinni ihmisten asenteista. Asenneilmaston muuttuminen vaatii paljon aikaa ja töitä. Asenteiden muokkauksessa tärkeää olisi, että vammaiset ja ei-vammaiset henkilöt kohtaisivat arjessa. (Lampinen 2007, 86, 199.) Yhdenvertaisen kohtelun edellytyksenä on henkilöiden välinen kunnioitus toisen ominaisuuksista riippumatta (Urhonen 2011, 19).

Nuorten harrastus- ja toimintaryhmässä pyrimme menemään paikkoihin, joissa myös muut nuoret käyvät, kuten nuorisotaloihin. Taustalla oli paikkoihin tutustumisen lisäksi ajatus yhdenvertaisuudesta. Yhdenvertaisuuden näkökulmaa

pyrimme toteuttamaan myös toiminnassa mukana olleiden yhteisöpedagogi-opiskelijoiden kautta, vaikka alussa korostettiin enemmän opiskelijoiden roolia yleisavustajina. Toiminnassa kuitenkin vahvistui luontevasti opiskelijoiden rooli yhdenvertaisina nuorina vammaisten nuorten parissa; olivathan opiskelijat ja vammaiset nuoret samaa ikäluokkaa.

3.8 Toimintaan vaikuttavat tekijät

Vammaiset henkilöt joutuvat kohtaamaan elämässään jatkuvasti ympäristön asettamia fyysisiä esteitä (Wilska-Seemer 2005, 257). Näiden rakenteellisten esteiden lisäksi nuorten elämään ja vapaa-aikaan vaikuttavat sosiaaliset esteet, kuten muiden ihmisten asenteet sekä nuorten omat sisäiset esteet, joista tyypillisimpiä esimerkkejä ovat masennus ja ennakkoluulot omasta pärjäämisestä. Yksilöiden väliset esteet liittyvät yleisesti ottaen henkilöiden väliseen vuorovaikutukseen. Yksilön taloudellinen tilanne luetaan kuuluvaksi rakenteellisiin esteisiin. (Pikkarainen 2007, 92–93.) Eräs toimintaan osallistuvista nuorista mainitsikin, että toiminta on hyvä mahdollisuus osallistua, sillä raha estää osallistumisen suurimpaan osaan harrastuksista tai tapahtumista. Useat vammaiset nuoret ovatkin taloudellisesti heikossa asemassa johtuen heikosta työllistymisestä (Haarni 2006, 20).

Vammaispalvelulaissa (380/1987) määritetään, että henkilökohtaisella avulla autetaan vammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan esimerkiksi harrastuksissa tai sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Henkilökohtaisen avustajan tarkoitus on tukea nuoren itsenäistä elämää ja lisätä yhdenvertaisuutta. Avustajilla voi olla suurikin merkitys sosiaalisen verkoston ja harrastusten löytämisessä. (Lampinen 2007, 185, 187.) Avustajan tehtävä on avustaa vammaista henkilöä, mutta avustaja voi toimia myös henkisenä tukena (Kiviranta ym. 2009, 81). Avustaja edesauttaa myös nuoren itsenäistymisprosessia (Repo 2006c, 397; Ilonen 2009, 63).

Kevään aikana tuli esille useaan otteeseen avustajien tai palvelukotien henkilökunnan puute mielekkään vapaa-ajan mahdollistamiseksi. Ryhmän omassa

asunnossa asuvat nuoret kertoivat, että avustajan saanti on ongelma, joka rajoittaa vapaa-aikaa. Esimerkiksi baareissa käynti ja yöelämään osallistuminen on lähes mahdotonta, sillä avustajat eivät yleensä ole käytettävissä ilta- ja yöaikaan. Avustajien ja henkilökunnan puute kävi ilmi myös palvelutalojen ja perhekotien suunnalta, josta muutaman kerran kevään aikana ilmoitettiin, että nuori ei pääse paikalle, koska avustajaa ei ole saatavilla kyseisenä ajankohtana ja henkilökuntaa on liian vähän. Toimintaan oli pyydetty mukaan yhteisöpedagogiopiskelijoita, jotta avustajan puuttuminen ei muodostuisi osallistumisen esteeksi, mutta muutamissa tapauksissa nuorta ei päästetty paikalle ilman henkilökoh- taista avustajaa. Toisaalta kevään aikana ryhmässä koettiin useita niitäkin ker- toja, jolloin nuoret saapuivat paikalle ilman omia avustajia. Tämä kertoi siitä, että olimme saavuttaneet henkilökunnan sekä nuorten vanhempien luottamuk- sen, koska he uskalsivat päästää nuoren mukaan ryhmään ilman palvelukodin henkilökuntaa tai omaa avustajaa. Varaamalla paikalle tarpeeksi avustajia ja ohjaajia pystyimme siis poistamaan ainakin osittain osallistumisen esteitä.

Monet vammaiset henkilöt toimivat vain hyvin suppean henkilöryhmän kanssa, johon kuuluvat omat perheenjäsenet sekä ammatillinen hoitohenkilöstö mukaan lukien nuorten omat avustajat. Nämä nuoren ympärillä toimivat henkilöt voivat ylihuolehtia nuoresta ja heillä saattaa olla oletuksia ja epäilyjä nuoren pärjäämi- sestä uudessa ryhmässä ja uusissa toiminnoissa, minkä vuoksi häneltä ikään kuin evätään osallistuminen kodin ulkopuolisiin toimintoihin kysymättä hänen omaa mielipidettään. (Kaski ym. 2012, 106–107.) Toisaalta nuori itse voi jännit- tää omaa suoriutumistaan ja uusia ihmisiä niin paljon, ettei rohkene mukaan toimintaan. (Ahponen 2008, 19; Urhonen 2011, 21; Ilonen 2009, 88.)

Ennakkoluulot ovat varmasti yksi isoimmista osallistumisen esteistä. Ennako- luuloja voi olla vanhempien ja nuorten ympärillä työskentelevien henkilöiden lisäksi nuorilla itsellään. Kevään aikana kuulin itsekin perhekodin työntekijän päättävän kokoontumiskerran toiminnan mukaan, ketkä nuoret voisivat tulla mukaan. Kyseinen kerta oli jousiammuntaa, joka oli suuremmalle osalle nuoris- ta ennen kokematon laji. Jo etukäteen mietin, että uusi laji saattaa säikäyttää osan nuorista. Näin saattoikin käydä, sillä kyseisellä kerralla oli vähiten osanot- tajia koko kevään kerroista. Kevään aikana huomasin selkeästi sen, että toimin- nalla on selkeästi vaikutusta siihen, keitä nuoria tulee paikalle. Kyseessä saattoi

olla epäluuloa kunkin kerran toimintaan joko avustajien tai henkilökunnan suunnalta tai nuorilta itsellään. Toisaalta vaikutusta on ollut varmasti myös sillä, minäkalaisia mieltymyksiä nuorilla on toiminnan suhteen.

Yhä edelleen vammaiset henkilöt törmäävät ennakkoluuloihin ja kielteiseen suhtautumiseen (Haarni 2006, 5). Ennakkoluuloja ja asenteita voi olla esimerkiksi harrastustoimintaa ohjaavalla taholla tai yksittäisellä ohjaajalla, joka ei halua tai uskalla ottaa vammaisia henkilöitä mukaan toimintaan. Yksi toiminnan tavoitteista olikin tutustuttaa eri tahoja ja näiden ohjaajia erityisryhmiin ja niiden ohjaamiseen. Useilla toiminnan yhteistyötahoista olikin jo entuudestaan jonkinlaista kokemusta erityisryhmistä. Esimerkiksi Martoille vammaisryhmät ovat hyvinkin tuttuja, mikä näkyi ohjaajan hyvänä ja reippaana otteena ryhmän ohjauksessa. Nuorisotalolla erityisryhmät ovat myös tuttuja tilojen käyttäjinä ryhmän oimien ohjaajien johdolla, mutta yksittäiset vammaiset henkilöt eivät tunnu käyttävän nuorisotiloja ainakaan Kuopiossa. Vammaiset nuoret kuitenkin sulautuivat hyvin muiden nuorten joukkoon, mikä yllätti positiivisesti myös nuorisotilojen ohjaajat.

Puuttuva kommunikaatio on yksi asioista, joka voi rajoittaa nuoren elämää merkittävästi. Puhumattomuus tai epäselvä puhe voi johtaa siihen, että nuoren mielipidettä tai toiveita ei kuulla, vaan päätökset tehdään hänen puolestaan. Kommunikaatiovaikeudet voivat haitata myös henkilön sosiaalisten taitojen kehitystä. (Lampinen 2007, 78.) Kommunikaatiotaidot liittyvät läheisesti henkilön toimintakykyyn, joka määrittelee usein sen, voiko henkilö osallistua johonkin toimintaan. Kevään toiminnassa nuorten toimintakyky huomioitiin, mutta sen ei haluttu asettuvan esteeksi osallistumiselle, vaan toimintaa pyrittiin soveltamaan niin, että jokainen voi osallistua omalla tavallaan. Ja monesti pelkkä ryhmässä mukana olo ja ikäisten kanssa vietetty aika on merkittävää nuorelle, jolla on vähän sosiaalista vuorovaikutusta ikäistensä kanssa.

Vammaiselle nuorelle liikkuminen kodin ulkopuolella ei ole itsestään selvä asia. Liikuntavammaiselle nuorelle ongelmia aiheuttavat joukkoliikenteessä huomioimatta jätetty esteettömyys sekä kulkuteiden huono kunto esimerkiksi talvella. Kehitysvammaisille nuorille ongelmia voivat aiheuttaa joukkoliikenteen aikataulujen seuraaminen tai perille löytäminen oikeaan paikkaan. Monet vammaiset nuoret tarvitsevatkin taksikuljetuksia, joissa esteettömyys on huomioitu ja jotka

vievät perille oikeaan paikkaan. Jotta vammainen henkilö voisi osallistua yhteiskunnan toimintaan itsenäisesti ja aktiivisesti, on hänen mahdollista saada vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua (Vammaispalvelulaki 380/1987). Suurin osa myös ryhmän nuorista kulki tapaamisiin taksilla käyttäen vammaispalvelulain mahdollistamia kuljetuksia.

Kevään aikana nuorten sisäisistä esteistä vastaan tuli yhden nuoren kohdalla oleva masennus ja pelkotilat, jotka meinasivat estää nuoren osallistumisen toimintaan. Pelko voitettiin oman äidin sekä ohjaajan rohkaisulla, jolloin nuori uskaltautui mukaan ryhmään. Toinen terveydentilaan liittyvä esimerkki liittyy keilailukertaan, joka järjestettiin pelkästään hohtokeilausta järjestävässä keilahallissa. Yksi nuorista ilmoitti, että hän ei voi osallistua mukaan, koska radalla käytettävät valot aiheuttavat hänelle migreenikohtauksen. Tuossa vaiheessa ei kuitenkaan enää ollut aikaa lähteä muuttamaan suunnitelmia, joten keilaus pidettiin suunnitellusti, vaikka kyseinen nuori ei päässytkään mukaan.

Tieto on valtaa monessa asiassa ja näin on varmasti myös vammaisten nuorten kohdalla. Mitä enemmän nuorilla on tietoa käytettävissä, sitä paremmin he voivat vaikuttaa omaan elämään. Vammaisilla henkilöillä osallisuus saattaa jäädä toteutumatta puuttuvan tiedon vuoksi. Henkilö ei esimerkiksi tiedä omia oikeuksiaan tai osallistumisen mahdollisuuksista. (Ilonen & Haapala 2013, 157.) Nuorten toiminnassa tiedon saanti konkretisoitui kokoontumiskerroista tiedottamisessa. On hyvin tyypillistä, että nuorella itsellään ei ole omaa sähköpostiosoitetta, vaan tiedottaminen tapahtuu asumisyksikön yleisen henkilökunnan käyttämän sähköpostiosoitteen kautta. Jos henkilökunta jättää joko tietoisesti tai vahingossa kertomatta kokoontumiskerroista nuorelle, hän ei voi tehdä päätöksiä osallistumisen suhteen. Kevään aikana soittelin useita kertoja asumisyksiköihin muistutellen tapaamisista, kun työntekijät olivat unohtaneet kysellä nuorilta osallistumishalukkuutta. Toisaalta jotkut tahot toimivat nuoria aktiivisesti ilmoittamalla heille tapaamisista ja pyytämällä heitä ilmoittautumaan itse ohjaajalle.

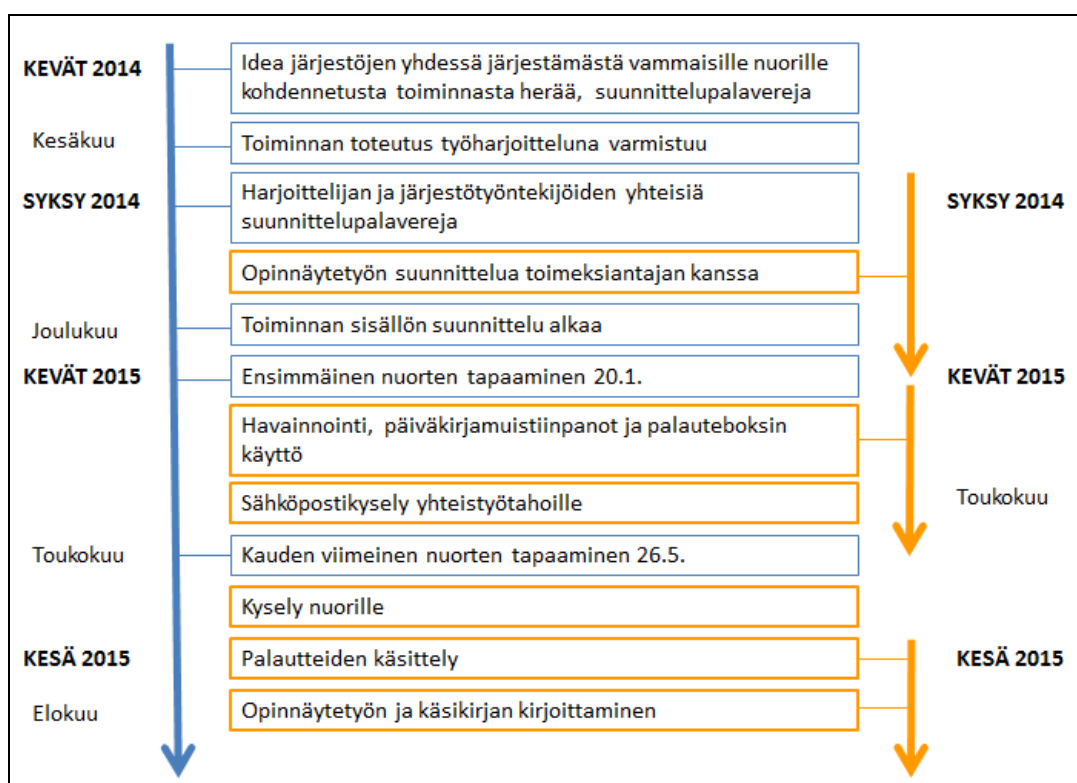
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Kevään 2015 aikana järjestetty toimintaryhmä erityistä tukea tarvitseville nuorille oli kokeilu, jonka tarkoituksena oli kerätä kokemuksia uudenlaisesta toimintamallista. Kävimme keskusteluja opinnäytetyön tilaajan, Savon YTRYn puheenjohtajan, Kirsi Röngän kanssa, joiden tuloksena päätimme koota kevään aikana kerätyt kokemukset toiminnan käsikirjaksi. Sovimme, että kokemusten lisäksi keräämme myös toimintaan osallistuvilta nuorilta palautetta kullakin kerralla erikseen sekä kauden lopussa tehtävällä pienellä kyselyllä. Toiminnan rahoituksen varmistuttua syksyllä 2014 sovimme opinnäytetyön tilaajan kanssa siitä, että opinnäytetyö toimitetaan sen valmistuttua Vammaisten lasten ja nuorten palvelusäätiölle, jolloin se toimii samalla selontekona toiminnan rahoittajataholle.

4.1 Prosessin kulku

Olin keväällä 2014 työharjoittelussa TATU ry:llä ja osallistuin palaveriin, jossa suunniteltiin diagnoosirajatonta toimintaa erityistä tukea tarvitseville nuorille. Palaverissa minulle tarjottiin mahdollisuutta osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Samalla heräsi myös ajatus siitä, että voisin tehdä aiheesta opinnäytetyön, sillä tiedossa ei ollut vastaavalla tavalla toteutettua toimintaa. Keväällä pidetyissä suunnittelupalavereissa (kuvio 1.) toiminnan kohderyhmäksi valikoituivat 16–29 -vuotiaat erityistä tukea tarvitsevat nuoret nuorisolain määrittelyn mukaisesti (Nuorisolaki 72/2006). Mietimme myös peruskoulun lopettamisen nivelvaihetta, jonka jälkeen erityistä tukea tarvitseva nuori tippuu helposti pois kaikista yhteiskunnan tarjoamista toiminnoista. Vammaisia nuoria ei tueta tarpeeksi opintojen ja työn hakemisessa, joka aiheuttaa osattomuutta ja passiivitumista (Ilonen 2009, 25–26). Mielestämme oli siis hyvinkin perusteltua ottaa myös 16-vuotiaat mukaan toimintaan. Toiminta päätettiin toteuttaa keväällä 2015 kokeilujaksona, jonka aikana kerättäisiin kokemuksia toiminnasta ja selvitetäisiin toiminnan tarvetta jatkossa.

Kuvio 1. Prosessin aikajana.

Syksyllä 2014 jatkoimme toiminnan suunnittelua ja samalla aloimme miettiä opinnäytetyötä yhdessä toimeksiantajan yhteyshenkilön Kirsi Röngän kanssa. Kirsillä ja minulla oli heti alusta asti sama näkemys siitä, että haluamme kerätä kevään aikana nuorilta palautetta toiminnasta. Päätimme Kirsin kanssa, että mielipiteitä voisi kerätä kunkin toimintakerran jälkeen palauteboksi -systeemillä sekä kevään lopuksi kirjallisella kyselylomakkeella. Koska toiminnan toteutuksen lähtökohtana olivat vahvasti nuorten omat ajatukset ja toiveet, oli luontevaa ja toiminnan linjan mukaista kysyä nuorten mielipiteitä. Näitä palautteita voitaisiin käyttää toiminnan kehittämisessä ja onnistumisen arvioinnissa.

Syyskuussa 2014 kirjoitimme Kirsin kanssa rahoitushakemusta Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiölle (VAMLAS). Hakemukseen koostimme muun muassa toiminnan tavoitteet ja laskimme tarvittavan budjetin. Lokakuussa saimme VAMLASilta tiedon, että toiminnalle oli myönnetty rahoitus. Toiminnan markkinointi aloitettiin tarjoamalla vammaisille nuorille mahdollisuus lähteä marraskuussa pidettävään I love Kuopio -konserttiin. Tapahtuman kuluihin saimme rahoittajaksi Nuorisoyhteistyö Seitin. Ennen konserttia kokoonnuimme yhteen keskustelemaan nuorten toiveista harrastustoiminnan suhteen. Jo tässä tapaa-

misessa saimme paljon ideoita toiminnan sisällöksi. Joulukuussa vierailin kahdessa eri palvelukodissa kertomassa alkavasta toiminnasta nuorille sekä henkilökunnalle. Muutoin markkinointia tehtiin järjestöjen omien kontaktien sekä erityistä tukea tarvitsevien nuorten kanssa työskentelevien tahojen kautta. Joulukuussa järjestimme vielä pikkujoulut, johon osallistuneet nuoret pääsivät kertomaan vapaa-ajan viettämisestä ja harrastustoiveistaan sarjakuvan keinoin. Tässä tapaamisessa keräsimme myös ilmoittautumisia tammikuussa alkavaan toimintaan.

Joulukuun loppupuolella pääsin aloittamaan varsinaisen toiminnan sisällön suunnittelun nuorilta tulleiden toiveiden pohjalta. Ongelmaksi tuolloin kuitenkin osoittautuivat lähellä olevat joulun pyhät, jotka hankaloittivat yhteistyötahojen tavoittamista. Käytännössä pääsin aloittamaan neuvottelut yhteistyötahojen kanssa vasta loppiaisen jälkeen tammikuussa 2015. Aikataulut asettivatkin koko kevään ajan haasteita toiminnan toteuttamiselle ja siitä informoimiselle. Ensimmäinen ryhmän tapaaminen järjestettiin 20. päivä tammikuuta. Tästä eteenpäin tapaamisia oli joka toinen viikko koko kevään ajan. Ryhmän viimeinen tapaaminen oli 26. toukokuuta ja vielä kesäkuun alussa oli Invalidiliiton järjestämä retki Ruunaan koskelle. Retkelle osallistui osa ryhmässä olleista nuorista sekä muita erityistä tukea tarvitsevia nuoria.

Kevään aikana havainnoin ryhmän toimintaa ja nuorten reaktioita tapaamiskerroilla. Kunkin kerran jälkeen keskustelin mukana olleiden opiskelijoiden kanssa heidän tuntemuksistaan toiminnasta ja vuorovaikutuksesta vammaisiin nuoriin. Näistä havainnoista ja opiskelijoiden kanssa käymistä keskusteluista kirjoitin kevään aikana päiväkirjamuistiinpanoja. Kävin kevään aikana keskusteluja toimintaan liittyvien henkilöiden ja yhteistyötahojen kanssa. Näiden keskustelujen pohjalta päätin vielä kevään lopussa kysellä sähköpostilla palautetta kaikilta toiminnassa mukana olleilta yhteistyötahoilta. Varmuutta tähän ajatukseen toivat kevään aikana edenneet suunnitelmat toiminnan jatkamisesta syksyllä 2015. Vaikka kysely yhteistyötahoilta ei ollut alkuperäisessä suunnitelmassa, koin kuitenkin, että sähköpostilla lähetettävä vapaamuotoinen kysely olisi helppo ja nopea toteuttaa. Lisäksi se toisi tälle opinnäytetyölle kokonaisuuden kannalta tärkeän osan ja syvyyttä toiminnan arviointiin. Lähetin sähköpostikyselyn toukokuun puolivälissä ja viimeiset tulleet palautteet sain sähköpostilla kesä-

kuun alussa. Ryhmään osallistuvilta vammaisilta nuorilta palautetta kysyttiin jokaisen kerran jälkeen palauteboksilla sekä kevään viimeisellä tapaamiskerralla kirjallisella kyselylomakkeella.

Kevään 2015 aikana tutustuin opinnäytetyöhöni liittyvään kirjallisuuteen ja hahmottelin opinnäytetyön runkoa sekä kirjoitin listaa käsiteltävistä asioista. Kesäkuussa kävin läpi toiminnasta saatuja palautteita ja analysoin tuloksia. Toiminnan käsikirjan koostin alustavien muistiinpanojen pohjalta kasaan elokuun alussa. Elokuussa jatkoin myös pienen kesätauon jälkeen keväällä aloitetun opinnäytetyön kirjoitusprosessia. Elokuussa ja syyskuun alussa keskityin opinnäytetyön kirjoittamiseen lähes täysipäiväisesti.

4.2 Toiminnan suunnittelun periaatteet

Ryhmätoimintaa suunniteltaessa suuntaa antavana esimerkkinä käytettiin Sporttiskerhoa, joka on erityistä tukea tarvitseville lapsille suunnattua toimintaa (Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry 2015). Sporttiskerhossa lapset pääsevät kokeilemaan erilaisia harrastuksia seurojen vetämänä. Samalla seurat saavat kokemusta erityisyydestä ja erityisryhmien ohjaamisesta. Tätä toimivaksi osoittautunutta mallia haluttiin tarjota myös nuorten ikäryhmälle. Sporttiskerhon mallia haluttiin kuitenkin laajentaa niin, että toiminta ei sisältäisi pelkästään liikuntaan liittyviä lajiharrastuksia, vaan mukana olisi monipuolista ja vaihtelevaa toimintaa kulttuurista liikuntaan ja yhdessä oloon. Toimintaan haluttiin järjestää diagnoosirajattomasti, jotta kaikilla erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla olisi mahdollisuus osallistua toimintaan.

Ryhmätoiminnan sisällön suunnittelun lähtökohdaksi otettiin nuorten omat toiveet, joiden mukaan syntyi sisällön runko. Näin nuoret pääsivät osallisiksi toiminnan suunnitteluun ja saivat mahdollisuuden vaikuttaa asioihin. Lisäsin nuorten toiveisiin mukaan muutamia omia ideoita, joiden avulla halusin tarjota nuorille uusia kokemuksia ja elämyksiä. Ryhmän nuorille haluttiin tarjota nimenomaan nuorille suunnattua toimintaa järjestettynä nuorten suosimissa paikoissa, kuten kaupungin nuorisotiloissa. Näin nuorilla oli mahdollisuus tutustua ikätason mu-

kaiseen toimintaan. Taustalla oli myös ajatus yhdenvertaisuuden lisäämisestä. Yhtenä toiminnan suunnittelun periaatteena oli myös se, että kukin voi osallistua toimintaan oman toimintakykynsä mukaisesti ja toimintaa voidaan soveltaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Suunnittelin toiminnan sisällön niin, että se soveltuu molemmille sukupuolille. Esimerkiksi kauneushoitoiltana oli mahdollisuus myös pelata biljardia ja pingistä sekä osallistua muihin nuorisotalon tarjoamiin aktiviteetteihin.

4.3 Toiminnan tavoitteet

Ryhmätoiminnassa nuorille haluttiin tarjota uusia kokemuksia ja elämyksiä nuorille suunnatun, erilaisia harrastus- ja vapaa-ajantoiminnan muotoja sisältävän toiminnan merkeissä, niin että nuoren taloudellinen tilanne tai avustajan puute eivät olisi esteenä. Tällaisella matalan kynnyksen toiminnalla oli tarkoitus lisätä nuorten osallisuutta yhteisen tekemisen kautta. Yksi toiminnan tavoitteista oli lisätä nuorten aktiivisuutta arkielämässä. Kokeilemalla erilaisia liikuntaan ja kulttuuriin liittyviä aktiviteetteja nuoren on mahdollista löytää itselleen uusia ideoita vapaa-ajan käyttöön tai löytää jopa uusi harrastus. Toiminnan tavoitteena oli mahdollistaa nuoren toimiminen vertaisryhmässä oman ikäisten seurassa. Samalla haluttiin lisätä yhdenvertaisuutta muun muassa järjestämällä toimintaa paikoissa, joissa myös muut nuoret käyvät. Osallisuuden ja onnistumisen kokemusten avulla oli tarkoitus lisätä nuorten elämäniloa.

Järjestöjen tavoitteena toiminnan suhteen oli saada kokemuksia uudenlaisesta toimintamallista ja sen soveltuvuudesta erityistä tukea tarvitseville nuorille. Tavoitteena oli myös saada tietoa toiminnan tarpeellisuudesta jatkoa ajatellen. Toimintaa haluttiin toteuttaa yhteistyössä eri yhteistyötahojen kanssa. Toiminnan toteuttamiseen etsittiin yhteistyökumppaneita eri seuroista ja yhdistyksistä sekä Kuopion kaupungin liikunta- sekä nuorisotoimesta. Tarkoituksena oli tarjota nuorille vaihtelevaa toimintaa asiantuntevien ohjaajien vetämänä. Sen lisäksi, että nuoret saisivat ideoita ja tietoa erilaisista harrastus- ja vapaa-ajanvietto mahdollisuuksista, yhteistyötahot saivat kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan ryhmän ohjaamisesta. Tämän avulla haluttiin madaltaa kynnystä ottaa erityistä

tukea tarvitsevia nuoria mukaan toimintaan. Taustalla oli ajatus siitä, että yhteistyötahot huomasivat, että myös vammaiset nuoret voivat osallistua mukaan ei-vammaisille nuorille tarkoitettuihin ryhmiin. Aina ei siis tarvitse järjestää omia ryhmiä erityistä tukea tarvitseville henkilöille.

4.4 Toiminnan raamit

Toimintaa suunniteltaessa oli huomioitava toimintaa rajaavat tekijät. Käytössä olevat resurssit, kuten toiminnan budjetti sekä suunnitteluun ja toteutukseen käytössä oleva aika, luonnollisesti vaikuttivat toiminnan suunnitteluun. Huomioitava oli myös kuhunkin toimintaan tarvittava ohjaajien ja avustajien määrä. Jotkut lajit olisivat olleet hankalia toteuttaa näin ison ryhmän kyseessä ollessa. Ison ryhmän hallinta uimahallissa olisi ollut haasteellista, joten sitä ei voitu käytännössä toteuttaa. Ruoan laitossa ryhmä piti jakaa kahdelle illalle, sillä ryhmän nuoret ja mukana olleet avustajat eivät olisi mahtuneet yhtä aikaa samaan keittiöön. Tilan koko olikin yksi huomioitava asia toimintaa suunniteltaessa.

Ryhmän nuorien toimintakyky vaihteli hyvin paljon; osalla toimintakykyä rajoittivat liikkumiseen liittyvät tekijät, joillakin kommunikaatiovaikeudet ja osalle nuorista uusien asioiden omaksuminen oli hidasta. Toiminnan sisältöä miettiessäni peilasin toimintaa nuorten toimintakykyyn. Ensisijaisesti kuitenkin mietin keinoja, jotka mahdollistivat nuorten osallistumisen toimintaan toimintarajoitteista huolimatta. Näitä keinoja olivat muun muassa avustajien riittävä määrä ohjaamisen tueksi, toimintojen soveltaminen ja apuvälineiden käyttäminen. Esimerkiksi liikuntavammaisen nuoren keilaaminen onnistuu hyvin keilahalleissa olevien keilaradan päähän nostettavien kourujen avulla.

Lähtökohtaisesti yksi tärkeimmistä asioista oli huomioida tilojen esteettömyys. Ryhmässä oli mukana pyörätuolissa istuvia nuoria, joten jokaisella kerralla oli tarpeellista tarkastaa, löytyykö tilasta tarvittavat rampit, invaovet ja tarvittaessa hissit. Vierailinkin jo suunnitteluvaiheessa tiloissa, joissa toimintaa suunniteltiin järjestettävän. Jotkut suunnitelmat eivät onnistuneet esteellisten tilojen vuoksi. Esimerkiksi tutustuminen Kuopion kaupunginteatterin taustatiloihin, ku-

ten puvustamoon, ei onnistunut, koska tiloihin ei pääse pyörätuolilla. Jos kyseessä on tila, jossa on istumapaikat, kuten elokuvateatteri, on huomioitava käytössä olevat pyörätuolipaikat. Hyvin tyypillisesti elokuvasalissa on korkeintaan pari pyörätuolipaikkaa, joten vähintään on selvitettävä, voiko osa pyörätuolissa istuvista henkilöistä istua myös tavallisilla istumapaikoilla.

Toimintaryhmä kokoontui pääsääntöisesti joka toinen tiistai-ilta. Jos tapaaminen tapahtuu aina vakioaikaan, voi haasteeksi nousta sopivan ajan löytyminen esimerkiksi liikuntaseuran kanssa; seuran ohjaajat tai tilat eivät aina ole vapaana juuri haluttuna aikana. Osallistuminen konsertteihin tai muihin yleisiin tapahtumiin ei todennäköisesti onnistu vakiotapaamisaikana. Elokuviiin menossa ongelmaksi nousi lisäksi se, että Finnkino julkaisee elokuvanäytökset viikkoa ennen näytöstä. Toiminnan ajankohdasta ja sisällöstä olisi kuitenkin hyvä ilmoittaa ryhmän nuorille viimeistään kaksi viikkoa ennen, jotta he ehtisivät tarvittaessa varata avustajan kyseiselle ajankohdalle. Tämän vuoksi emme menneet ryhmän kanssa elokuviin.

4.5 Osallistavat menetelmät toiminnassa

Kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus vaikuttamiseen ovat keskeisiä osallisuuden elementtejä (Pajula 2014, 11; Särkelä-Kukko 2014, 35–37; Rouvinen-Wilenius 2014, 51–52). Tämän vuoksi toiminnan sisällön suunnittelu perustui ryhmän nuorten ideoihin ja ajatuksiin. Näin pystyttiin luomaan nuorten itsensä näköistä ja heille mieleistä ohjelmaa, mutta myös aktivoimaan heitä. Aktivointia tehtiin myös niin, että asioita ei tehty heidän puolestaan, vaan nuori teki itse kaiken mihin oman toimintakykynsä puolesta kykeni. Liiallinen puolesta tekeminen aiheuttaa passiivisuutta, joten nuoren itsenäistymistä on tärkeä tukea antamalla hänen yrittää itse (Repo 2006c, 399).

Kyselin nuorten ideoita ja mielipiteitä koko kevään ajan. Halusin nuorten tietävän, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Tämä oli yksi tapa rohkaista heitä vaikuttamaan. Rohkaiseminen ja kannustaminen olivat menetelmiä, joita käytin paljon kevään aikana. Annoin myös paljon myönteistä palautetta, joka liittyy lä-

heisesti rohkaisemiseen ja kannustamiseen. Nuorten ajatusten ja ideoiden kuulemisen lisäksi pyysin muutamia ryhmän nuorista mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Pidimme kolmen nuoren kanssa muutamia suunnittelupalavereita kevään aikana ja olimme yhteyksissä sähköpostin ja puhelimen kautta. Suunnittelupalavereissa työstimme ryhmän nuorilta tulleita ideoita eteenpäin ja mietimme toiminnalle sopivia toteutuspaikkoja. Yksi suunnitteluryhmän nuorista teki jokaisesta tapaamiskerrasta mainoksen, jonka lähetin ennen tapaamista ryhmän nuorille.

Joulukuussa 2014, ennen varsinaisen toiminnan alkua, pidimme pikkujoulut, jossa nuoret saivat kertoa omista harrastuksistaan ja toiveistaan toiminnan suhteen myös piirtäen. Tapaamisessa mukana ollut ohjaaja Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiöstä ohjasi nuoria ilmaisemaan itseään sarjakuvia piirtämällä. Sarjispajaksi kutsuttu menetelmä on Vamlasin hanke, jonka avulla pyritään edistämään ihmisten yhdenvertaisuutta sarjakuvan keinoin (Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö 2015).

Lähtökohtaisesti toimintaan mukaan tulemisen kynnystä madallettiin mahdollisimman paljon tarjoamalla ilmaista toimintaa ja yleisavustajia. Jo etukäteen tiesimme, että erityistä tukea tarvitsevien nuorten taloudellinen tilanne on yleisesti ottaen huono, joten heillä ei ole varaa kalliisiin harrastuksiin. Halusimme tarjota heille mahdollisuuden osallistua ja kokea elämyksiä ilman taloudellisia rasitteita. Tiesimme myös, että nuorilla ei ole aina avustajia saatavilla, mikä voi vaikuttaa mahdollisuuteen osallistua. Tarjoamalla yleisavustajia nuori pystyi halutessaan osallistumaan toimintaan ilman omaa avustajaa.

Kevään aikana pyrimme yhdenvertaisuuteen menemällä paikkoihin, joissa myös muut nuoret käyvät. Yhdenvertaisuus toteutui myös toiminnassa mukana olleiden yhteisöpedagogi opiskelijoiden kautta; opiskelijat ja ryhmän nuoret olivat hyvin samanikäisiä. Keskustelut ja aito kohtaaminen ovat tärkeitä keinoja kehittää nuorten sosiaalisuutta, itsevarmuutta ja luottamusta ryhmässä toimivien henkilöiden välillä (Särkelä-Kukko 2014, 36). Itse koin nuorten kanssa käymäni keskustelut merkityksellisimmäksi menetelmäksi luoda luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta ryhmän nuoriin.

Toiminnan toteutumisen kannalta merkittävä menetelmä oli verkostoituminen ja yhteistyö eri tahojen kanssa. Verkostoitumisesta on tullut yksi tärkeä osaamisalue nykypäivän työelämässä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 15). Verkostoiduin eri järjestöjen, yhdistysten ja seurojen, yritysten, kuin myös Kuopion kaupungin kanssa. Koska kyseessä olivat vammaiset nuoret, on yhteistyökumppaneiksi hyvä mieltää myös nuorten omat avustajat sekä palvelutalot ja perhekodit. Yksi tärkeimmistä yhteistyökumppaneista on Humanistinen ammatikorkeakoulu, jonka kautta toimintaan saatiin mukaan opiskelijoita.

4.6 Toiminnan sisällön toteutus

Lähdin miettimään toiminnan sisältöä nuorilta tulleiden toiveiden pohjalta. Valitsin toiveista ne, jotka sopivat suoraan tai hieman muokattuina toiminnan luonteeseen rajoitteet huomioiden. Näitä kertoja olivat ravintolassa ruokailu, keilaus, jääkiekkopeli, Jukka Pojan keikka, makkaranpaisto, ruoan laitto ja mönkijät (taulukko 1). Makkaranpaistoon pyysin mukaan partiolaisia, sillä heidän toimintansa sopi mielestäni erittäin hyvin tähän kertaan. Partiolaiset järjestivät makkaranpaiston yhteyteen pieniä toimintarasteja ja kertoivat partiotoiminnasta. Näin pystyimme antamaan ryhmän nuorille tietoa partiosta harrastuksena. Myös muihin toimintakertoihin pyrin saamaan mahdollisuuksien ja lajin mukaan yhteistyöhön seuroja ja yhdistyksiä. Mönkijöiden tilalle olin alun perin suunniteltu moottorikelkkailua yhteistyössä kahden moottorikelkkaseuran kanssa. Tämä kuitenkin peruuntui lumitilanteen vuoksi. Ruoanlaittoon sain yhteistyötahoksi Martat.

Taulukko 1. Kevään 2015 toimintakerrat.

Pvm	Kevään tapaamiskerrat	Paikka/ yhteistyötaho	Nuorten määrä
20.1.	Ruokailu ravintolassa ja keilaus	Ravintola BowlDiner	22
3.2.	Kauneudenhoitoa, pingistä ja biljardia	Nuorisotalo Kulttuuriareena 44/ Kuopion kaupungin nuorisohjaajat, Kuopion Pöytätennis-seura	19
17.2.	Kalpa – TPS jääkiekkopeli	Jääkiekkohalli/ Kalpa	15

24.2.	Musiikkipaja	Nuorisotalo Kulttuuriareena 44/ Kalle Pakarinen, Sakari Hietala	12
14.3.	Jukka Pojan keikka	Nuorisotalo Kulttuuriareena 44	11
17.3. / 18.3.	Ruoan laitto (ryhmä kahteen osaan)	Pohjois-Savon Martat	6 + 6
31.3.	Makkaranpaisto ja partiolaisten järjestämiä ulkorasteja	Kylpylähotelli Kunnonpaikan kota/ Partio	13
14.4.	Keilailu ja limpparit	Ravintola BowlDiner	11
28.4.	Jousiammuntaa	Puijon montun ulkoampumara- ta/ Puijon Jousi	7
12.5.	Radio-ohjattavat lennokit, mönki- jääjelu ja makkaranpaisto KERTA PERUUNTUI SÄÄN VUOKSI!	Kuopion lennokkiseura, Kone ja Tarvike M. Leppänen	-
26.5.	Kevään lopetus: Yhdessä napos- teltavien tekeminen ja pöydän kattaminen, syöti, digitarinan katsominen, yhdessä oloa	Järjestöalo Majakka	19
9.6.	Retki Ruunaan koskelle	Invalidiliitto	15

Musiikki ja konsertit olivat vahvasti nuorten toivelistalla. Nuorisotalolla järjestetty Jukka Pojan konsertti sopi toiminnan periaatteisiin, sillä halusimme tuoda nuorten tietoon nuorison käyttämiä paikkoja. Musiikki-idean pohjalta ideoin musiikkipajan, joka sekin pidettiin nuorisotalolla bändikämpässä. Musiikkipajassa nuoret saivat kokeilla eri soittimia kahden ammattimuusikon ohjaamina. Ohjaajat myös soittivat itse ja nuoret saivat mahdollisuuden laulaa heidän säestäminään.

Nuorten toiveiden lisäksi ideoin kevään tapaamiskerroille jotain hieman uutta, mitä ei ollut nuorten toivelistalla. Halusin näin tarjota uusia elämyksiä ja kokemuksia. Yksi näistä kerroista oli kauneushoitoilta nuorisotalolla. Illan aikana kosmetologi teki nuorille manikyyrejä ja meikkejä yhteisöpedagogiopiskelijoiden avulla. Illan aikana oli mahdollisuus myös käyttää nuorisotilan muita aktiviteetteja hyväksi, ja varsinkin ryhmän miespuoliset henkilöt pelailivat biljardia ja pingistä. Toiminnassa oli mukana pöytätenniksen ohjaaja Kuopion Pöytätennisseurasta. Lähes kaikille ryhmän nuorille jousiammunta oli uusi kokemus, joka toteutettiin yhteistyössä jousiammuntaseura Puijon Jousen kanssa. Jousiammunta on laji, joka soveltuu hyvin monelle vammaisellekin henkilölle. Uusi elämys olisi ollut myös radio-ohjattavat lennokit, joka olisi toteutettu yhteistyössä Kuopion lennokkiseuran kanssa. Tämä kerta peruuntui valitettavasti huonon sään vuoksi.

Kevään varsinainen viimeinen toimintakerta pidettiin järjestöalo Majakassa, jossa teimme yhdessä pientä syötävää ja katoimme ne pöytään. Tällä kerralla teemana oli toiminta nuorten itsensä toteuttamana. Nuoret valmistelivat syötävät ja kattoivat ne pöytään. Syönnin ja seurustelun lomassa katsoimme kevään ajalta tekemäni digitarinan, jonka avulla kerrattiin kevään tapaamisia ja niiden tunnelmia. Viimeisellä kerralla pääpaino oli myös rennossa yhteisen ajan viettämisessä, mikä korostui myös monella muulla toimintakerralla. Tämän lisäksi toiminnan sisällön valinnassa korostuivat nuorten omat toiveet, yhteistyö seurojen kanssa, nuorison käyttämiin tiloihin tutustuminen sekä uusien kokemusten ja elämyksien tarjoaminen.

4.7 Toiminnan käsikirja

Toiminnallisen opinnäytetyöni tuotos on toiminnan käsikirja, jonka tarkoituksena on koota yhteen toiminnan suunnittelun ja organisoinnin kannalta tärkeät käytännöt sekä kokemukset. Käsikirjassa asiat on tarkoitettu koostaa lyhyiksi ja napakoiksi asiakokonaisuuksiksi, joita voi käyttää suunnittelussa myös muistilistoina.

Käsikirjan suunnittelu alkoi käymällä läpi kevään aikana kirjoittamani päiväkirjamuistiinpanot. Päiväkirjaan kirjoittelin kevään aikana muistiin havaintoja tapaamiskerroilta, mutta myös huomioita muusta ryhmän tapaamisten ulkopuolella tapahtuvasta suunnittelu-, informointi- ja organisointityöstä. Luettuani muistiinpanot tein alustavia otsikoita, joiden alle aloin kerätä kokemuksia ja huomioita. Keräsin tietoa käsikirjaan myös toiminnan rahoitushakemuksesta sekä powerpoint -esityksistä, joita olin kevään aikana tehnyt toiminnan esittelyä varten eri tahoille. Kerättyäni asiat oikeiden otsikoiden alle, järjestelin otsikot mahdollisimman helppolukaiseen järjestykseen, jossa asiat kulkivat sujuvassa aikajärjestyksessä. Käsikirjan alussa on esitetty toiminnan perustiedot pähkinänkuoressa, jotta lukija saa toimintaan liittyvät perustiedot heti kirjan alussa. Käsikirjan asiat on kerätty seuraavien otsikoiden alle:

- Toiminta pähkinäkuoressa
- Aikataulu
- Toiminnan organisaatio
- Markkinointi ja tiedotus
- Tavoitteet
- Toiminnan suunnittelun periaatteet
- Toimintaa rajoittavat tai rajaavat tekijät
- Käytännön asioita
- Toimintaan liittyvät työtehtävät
- Toiminnan sisältö
- Budjetti ja kulut
- Käytetyt menetelmät
- Toiminnan merkitys ja vaikutuksia
- Nämä olisi voinut suunnitella paremmin
- Näissä asioissa onnistuimme
- Tiedon ja palautteen keruu
- Saatua palautetta
- Toiminnan tulevaisuus

Otsikoiden alla olevat tiedot on kirjoitettu mahdollisimman lyhyesti listamuotoon, jolloin lukija voi helposti nähdä ja lukea toiminnan kannalta keskeiset tiedot ja huomiot. Ajatuksena oli, että käsikirjaa voisi käyttää muistilistan omaisesti, jos on suunnittelemassa tai järjestämässä vastaavanlaista toimintaa. Tarkemmat perustelut teorioineen löytyvät tästä opinnäytetyöstä. Käsikirjan tekstin oheen on lisätty selkeitä, aihetta käsitteleviä kuvia havainnollistamaan tekstin sisältöä. Käsikirja on tehty tavalliselle valkoiselle word -dokumentin pohjalle, sillä halusin käsikirjasta mahdollisimman selkeän ilman turhia taustakuvioita. Käsikirjaan on lisätty muutamia ottamiani valokuvia kevään toimintaryhmän tapaamisista elävöittämään dokumenttia sekä jäsentämään sitä niin, että asiakokonaisuudet sijoittuisivat mahdollisuuksien mukaan alkamaan sivun yläreunasta.

Käsikirjassa toimintaa on pyritty kuvaamaan ytimekkäästi, mutta mahdollisimman laajasti, jotta sitä voitaisiin hyödyntää toiminnan suunnittelun ja toteutuksen kaikissa vaiheissa. Siksi käsikirjaan on kerätty kronologiseen järjestykseen kaikki toimintaan vaikuttavat asiat alusta loppuun saakka. Käsiteltävien asioiden avulla on pyritty kuvaamaan toimintamalli sekä selkeyttämään käytäntöön liittyviä asioita. Käsikirjasta saa esimerkkejä ohjaamiseen liittyviin osallistaviin menetelmiin sekä vinkkejä palautteen keruumenetelmiin. Sen kautta halutaan tuoda näkyväksi myös toiminnassa tulleita onnistumisia ja kehittämisen kohteita. Työtehtävien avaamisella pyrin siihen, että jo toimintaa suunniteltaessa voidaan hel-

pommin hahmottaa toimintaan tarvittavaa työmäärää ja henkilöresursseja. Käsikirjassa avataan myös toiminnan tavoitteita ja merkitystä, joka auttaa muun muassa silloin, kun toiminnan tarpeellisuutta täytyy perustella yhteistyötahoille esimerkiksi rahoitusta varten.

Käsikirja jää tässä vaiheessa Kuopion Majakassa työskentelevien järjestöjen käyttöön, mitä kautta sitä voidaan jakaa eteenpäin tehtäessä yhteistyötä muun muassa Kuopion kaupungin kanssa. Käsikirja voidaan mahdollisesti viedä järjestöjen nettisivujen yhteyteen, jos sille löytyy sieltä sopiva paikka. Tällöin käsikirja olisi vapaasti saatavilla netin kautta. Käsikirjaa voidaan jakaa eteenpäin myös työn tilaajan Savon YTRYn kautta.

5 TOIMINNAN ARVIOINTIA

Erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnattu toimintaryhmän suunnittelu alkoi keväällä 2014. Olen saanut olla mukana lähes koko ajan aina ideoinnista suunnitteluun ja lopulta toteutukseen saakka. Laaja-alainen mukanaolo prosessin alkumetreiltä asti, joukko rautaisia järjestöalan ammattilaisia taustatukena sekä valtuudet toteuttaa toimintaa hyvinkin itsenäisesti ovat antaneet hyvät puitteet prosessille ja sen onnistumiselle.

Tämä opinnäytetyö ja siihen liittyvä toiminnan käsikirja pohjautuvat keväällä 2015 toteutuneeseen erityistä tukea tarvitsevien nuorten ryhmätoimintaan. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena on erityistä tukea tarvitseville nuorille järjestetty harrastus- ja toimintaryhmä sekä toiminnan käsikirja. Opinnäytetyöhöni sekoittuu osittain määrällistä ja laadullista tutkimusta. Eri menetelmät tukevat ja täydentävät toisiaan, jolloin kehittämistyöhön saadaan erilaisia näkökulmia ja varmuutta (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 40). Toiminnan arviointi perustuu toiminnasta saatuihin kokemuksiin ja tekemiini havaintoihin sekä käytyihin keskusteluihin ja saatuu palautteeseen vapaamuotoisesti ja kyselyjen avulla.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kerätä toimintaryhmän käytännön suunniteluun ja toteutukseen liittyvät kokemukset toiminnan käsikirjaksi, jossa tiedot ovat löydettävissä tiivistetyssä muodossa. Opinnäytetyössä tavoitteena on avata uutta toimintamallia yksityiskohtaisemmin ja perustellen, jotta lukija voi ymmärtää prosessin kokonaisuutena ja siihen vaikuttavat tekijät.

Työni tarkoitus on myös koostaa saadut palautteet ja havainnot toiminnan ja koko prosessin arvioinnin pohjaksi. Näitä palautteita ja havaintoja peilaan opinnäytetyössäni toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin ja toiminnan merkitykseen nuorille sekä yhteistyötahoille. Aihetta tarkastellaan saadun palautteen ja havaintojen lisäksi myös teoriatiedon näkökulmasta, jolloin toiminnan toteutusta ja tarkoitusta sekä sen yhteiskunnallista merkitystä voidaan perustella laajemmassa yhteydessä.

5.2 Nuorten palaute toiminnan aikana

Ryhmän nuorilta kerättiin kevään aikana palautetta palauteboksin avulla kunkin tapaamiskerran lopussa. Kevään kahdella kerralla boksia ei käytetty, sillä jääkiekko-ottelussa sen sijoitus suuren ihmismassan joukkoon olisi ollut hankalaa ja viimeisellä kerralla kyselimme kirjallista palautetta koko keväästä. Kullakin kerralla nuoret saivat antaa palautetta joko ”tykkään” tai ”en tykkää” -laatikkoon.

Rakensin palauteboksin kahdesta laatikosta, jotka kiinnitin yhteen. Tein molempien laatikkojen yläosaan pienet aukot, joista palautteen pystyi tiputtamaan laatikkoon. Valitsin tiputettaviksi esineiksi mustia sileitä koristekiviä, jotka ovat helppoja ja miellyttäviä ottaa käteen. Hyödynsin boksissa visuaalisuutta, jotta jokainen ryhmän nuori kykenisi ymmärtämään boksin idean, vaikka hänellä olisi puuttuva lukutaito tai ongelmia hahmottamisen kanssa. Toisen puolen boksista päällystin vihreällä ja laitoin isoilla kirjaimilla tekstin ”TYKKÄÄN” sekä hymynaama -kuvion. Toisen puolen puolestaan päällystin punaisella ja lisäsin

tekstin ”EN TYKKÄÄ” sekä surunaaman. Visuaalisessa hahmottamisessa voidaanakin käyttää hyväksi muun muassa värejä ja kuvia tekstin lisäksi (Jokinen 2010).

Boksin rakenteessa huomioin sen, että nuoret eivät näe ulospäin, miten toiset ovat valinneet. Kunkin tapaamiskerran lopussa pyrin sijoittumaan niin, ettei minulla olisi suoraa näköyhteyttä laatikkoon, jotta kukin uskaltaisi ilmaista todellisen mielipiteensä. Kaikella tällä pyrin siihen, että jokainen nuori pystyisi ja uskaltaisi antaa todellisen mielipiteensä nimettömänä ja niin, etteivät muut näe annettua palautetta. Näin jokainen pystyisi antamaan henkilökohtaisen mielipiteensä ilman muiden ulkopuolista ”painostusta”. Jakamalla mielipidelaatikat selkeästi kahteen eri ääripäähän, tykkään ja en tykkää, nuoren oli pakko antaa se mielipide, joka oli lähempänä totuutta.

Boksin avulla nuori pystyi ilmaisemaan, oliko tapaaminen hänen mielestään onnistunut. Kokemukseen vaikutti varmasti yleisen tunnelman lisäksi sekin, kuinka nuori mielsi kullakin kerralla olevan toiminnan sisällön. Esimerkiksi jos nuori ei pitänyt jousiammunnasta toimintana, mutta muutoin tapaamisen yleis-tunnelma oli hyvä, jäi nuoren itsensä päätettäväksi, kuinka hän arvottaa tapaamisen palautelaatikkoon. Palautelaatikon avulla ei siis pystytty, eikä pyrittykään, selvittämään täysin tarkkaan sitä, oliko nuori tyytyväinen itse toimintaan vai kerran onnistumiseen ylipäätään. Sen avulla pyrittiin hahmottamaan kokonais-kuvaa kertojen onnistumisesta.

Palauteboksin kautta saatu palaute kertoo siitä, että nuoret olivat suurimmaksi osaksi tyytyväisiä toimintaan (taulukko 2). Makkaranpaisto ja jousiammunta olivat kaikkien näihin toimintoihin osallistuneiden mielestä onnistuneita kertoja. Eniten ääniä keräsi ravintolassa ruokailu, jolloin tapaamiseen osallistui eniten nuoria. Muilla kerroilla muutama nuori on ollut sitä mieltä, ettei ole tykännyt kerrasta. Mielestäni on positiivista, että mukana on myös näitä ”en tykkää” -ääniä, sillä se kertoo siitä, että nuoret ovat uskaltaneet kertoa rohkeasti mielipiteensä. Juuri tähän pyrin palauteboksin avulla. Tämä kuvastaa mielestäni myös palautteen luotettavuutta, sillä ei voi odottaa, että toiminnan sisällön ollessa näinkin vaihtuvaa kaikki pitäisivät kaikesta.

Taulukko 2. Nuorten antama palaute.

Kevään tapaamiskerrat	Tykkäsin	En tykännyt
Ruokailu ravintolassa ja keilaus	17	3
Kauneudenhoitoa, pingistä ja biljardia	10	3
Musiikkipaja	9	3
Ruoan laitto	10	2
Makkaranpaisto ja partiolaisten järjestämiä ulkorasteja	13	0
Keilailu ja limpparit	10	2
Jousiammuntaa	7	0

Palautteen kappalemäärissä tulee huomioida se, että kaikki nuoret eivät muistaneet tai halunneet jättää joka kerralla palautetta. Lisäksi kevään viimeisellä kerralla yksi nuorista tuli kertomaan, että hän oli kaikilla osallistumiskerroilla laittanut ihan huvikseen palautteeksi ”en tykkää”. Kuitenkin tämä nuori kertomansa mukaan piti toiminnasta. Kuten aikaisemmin totesin, palautelaatikon avulla pyrittiin hahmottamaan kokonaistilannetta. Mielestäni palautelaatikon avulla saatu palaute kertoo nuorten pääasiassa tykänneen kevään toiminnasta. Tätä tulosta tukee myös muu saatu palaute.

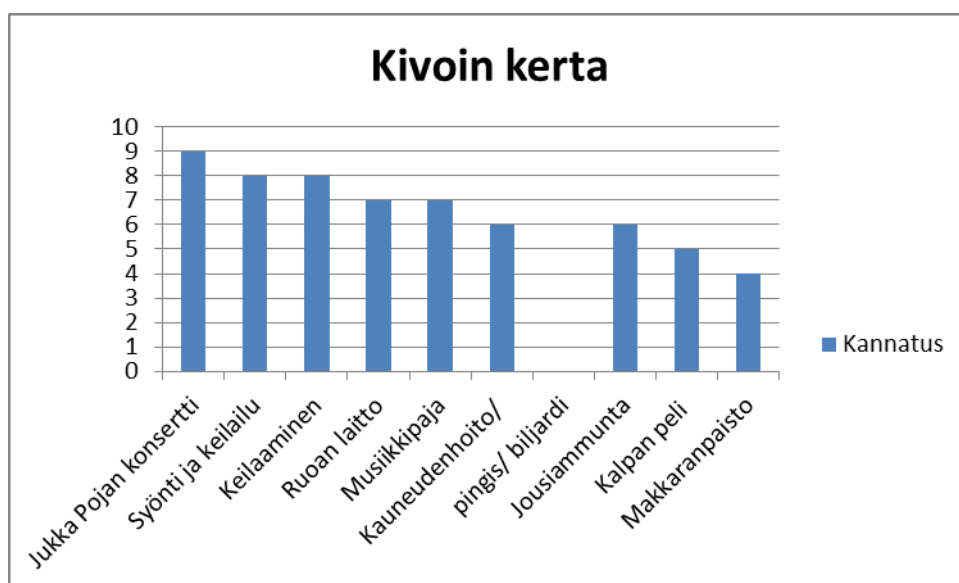
5.3 Nuorille tehdyn kyselyn tulokset

Kevään viimeisellä tapaamiskerralla pyysimme jokaista tapaamiseen osallistuvaa nuorta täyttämään kirjallisen kyselylomakkeen (Liite 1). Kyselylomake oli puolistrukturoitu; siinä oli kolme kysymystä valmiine vaihtoehtoineen sekä yksi avoin kysymys, johon sai antaa vapaasti palautetta, ajatuksia ja ideoita toiminnan suhteen. Kysely on tarkoituksella lyhyt ja suppea, johon olen valinnut vain keskeisimmät kysymykset. Tällä pyrin siihen, että jokainen nuori kykenisi toimintakyvystä riippumatta vastaamaan kyselyyn joko itsekseen tai avustajan tukena. Kerroin tapaamisessa nuorille yhteisesti kyselylomakkeesta ja sen tarkoi-

tuksesta. Lisäksi nuoren oma avustaja tai paikalla olleet yleisavustajat auttoivat tarvittaessa ja selvensivät kysymyksiä. Tämän vuoksi itse kysymyslomakkeessa ei ole ohjetekstejä ja muutoinkin tekstin määrä on pyritty pitämään mahdollisimman vähäisenä lomakkeen selkeyden ja ymmärrettävyyden vuoksi.

Kehittämistyössä kyselyt ovat tyypillisimpiä kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä, jonka avulla tutkittavasta kohteesta tai ilmiöstä saadaan määrällistä tietoa. Kyselytutkimus on hyvä menetelmä silloin, kun tutkittava asia tunnetaan jo hyvin, mutta halutaan varmistaa tiedon paikkansa pitävyys. Kyselyt soveltuvat hyvin muun muassa loppuvaiheessa tulosten ja tilanteen arviointiin. (Ojasalo ym. 2009, 41.) Kyselyn avulla haluttiin selvittää toiminnan merkitystä nuorille ja toiminnan onnistumista sille asetettujen tavoitteiden näkökulmasta. Kyseessä on kvantitatiivinen kysely, jonka tulokset analysoidaan määrällisesti. Viimeisellä tapaamiskerralla paikalla olleista 19 nuoresta 16 vastasi kyselyyn.

Nuorilta kysyttiin, mikä tai mitkä kevään tapaamiskerroista olivat kivoimpia tai mielenkiintoisimpia. Nuori sai valita joko yhden tai useamman tapaamiskerran. Toiminnan sisällön kannatus jakautui kohtuullisen tasaisesti (kuvio 2); kaikki toiminnot saivat kannatusta. Tulos kertonee siitä, että koko toiminnan sisältö oli onnistuttu toteuttamaan nuorten mieltymysten mukaisesti. Tuloksista voi kuitenkin nähdä, että musiikkiin, ruokaan ja keilailuun liittyvät kerrat saivat eniten kannatusta.

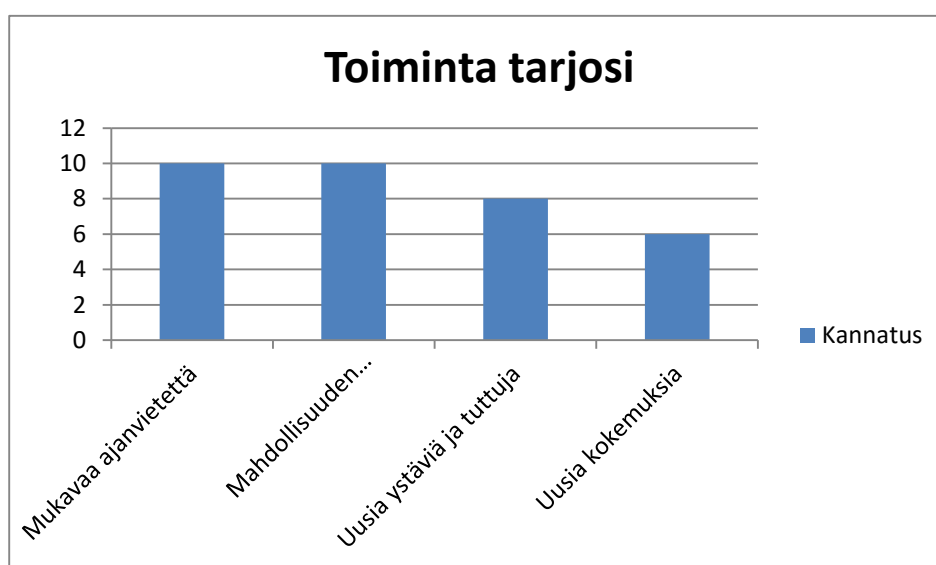

Kuvio 2. Toiminnan mielekkyys.

Kyselyn avulla haluttiin selvittää toiminnan merkitystä toimintaan osallistuville nuorille. Kyselylomakkeessa nuorille annettiin erilaisia vaihtoehtoja, jotka pohjautuvat toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. Kysymyksessä nuoren oli mahdollista myös nimetä jokin vaihtoehtoista poikkeava toiminnan merkitys. Nuori sai valita vaihtoehtoista yhden tai useamman kohdan.

Nuorten mielestä toiminta tarjosi pääasiassa mukavaa ajanvietettä sekä mahdollisuuden osallistua ja harrastaa (kuvio 3). Toiminnan kautta saadut uudet ystävät ja tutut koettiin myös tärkeänä asiana. Muutamille nuorille toiminta oli tarjonnut uusia kokemuksia. Kaikki valmiit vaihtoehdot saivat suhteellisen tasaisesti kannatusta. Nuoret eivät olleet nimenneet muita toiminnan tarjoamia merkityksiä. Saadun tuloksen mukaan pystyimme tarjoamaan nuorille tavoitteiden mukaista toimintaa.

Kuvio 3. Toiminnan merkitys.

Nuorilta kysyttiin mielipidettä siitä, haluaisivatko he, että tällainen toiminta jatkuisi myös tulevaisuudessa. Lähes kaikki ryhmän nuoret haluaisivat, että toiminta saisi jatkoa tulevaisuudessakin. 15 nuoren mielestä tällaisen toiminnan pitäisi jatkua ja yhden nuoren mielestä toiminta ei tarvitse jatkua. Nuorilta ei kysytty erikseen perusteluja siihen, miksi toiminnan pitäisi tai ei pitäisi jatkua. Kysymyksen avulla haluttiin varmistua siitä ajatuksesta, että tällaista toimintaa tarvittaisiin myös jatkossa. Tulokset tukevat tätä ajatusta.

Kysymyslomakkeen lopussa oli vapaa kysymys, johon nuoret saivat antaa vapaasti palautetta, ajatuksia ja ideoita. Nuoret vastasivat kysymykseen seuraavasti:

- Katutanssi
- Musiikin kuuntelu
- Oli kiva olla täällä
- Oli kiva tehdä asioita
- Mukavia ihmisiä
- Oli mukavaa
- Keksikää uusia juttuja kerhokerroille, jos toiminta jatkuu
- Toiminta on ollut sopivaa kaikille, mutta liikuntarajoitteisille voisi olla oma ryhmänsä ja kehitysvammaisille omansa
- Tämä oli mukavaa
- Kivaa oli, kiitti!

Yhden palautteen mukaan kehitysvammaiset ja liikuntavammaiset voitaisiin jakaa omiin ryhmiinsä. Tämä oli asia, joka tuli kevään aikana puheeksi kahden liikuntavammaisen nuoren kanssa. Ryhmässä oli kuitenkin muitakin liikuntavammaisia, joten tämä mielipide ei edusta suoraan kaikkien ryhmän liikuntavammaisten mielipidettä. Ryhmän yksi kokoava idea oli kuitenkin se, että siihen voi tulla mukaan kuka tahansa diagnoosista riippumatta. Mielestäni on tärkeää, että ryhmässä on mukana mahdollisimman monenlaisia nuoria, jotta kaikille löytyisi mielekästä ”oman tasoista” seuraa ja uusia tuttavuuksia pääsisi syntymään. Ymmärrän kuitenkin annetun mielipiteen, sillä ryhmän nuorten toimintakyky oli hyvin heterogeeninen.

Vapaamuotoisessa palautteessa useat nuoret antavat toiminnalle kiitosta. Lisäksi palautteessa toivotaan toiminnaksi musiikin kuuntelua ja katutanssia. Musiikki kaikkine muotoineen tuntuukin olevan nuorille tärkeää, joten sitä kannattaa sisällyttää toimintaan mahdollisuuksien mukaan. Ilahduttavaa oli huomata, että 16 vastaajasta 10 oli kirjoittanut vapaamuotoiseen palautteeseen jotakin. Aika usein vapaamuotoiseen palautteeseen jätetään vastaamatta, joten tätä voi pitää miellyttävä yllätyksenä, joka toivottavasti kertoo toiminnan tärkeydestä nuorille sekä heidän aktiivisesta osallistumisesta toimintaan.

5.4 Toiminnan arviointia yhteistyötahojen näkökulmasta

Nuorilta kerätyn palautteen lisäksi halusin saada kirjallista palautetta toiminnan yhteistyötahoilta toiminnan merkityksen arvioimiseksi laajemmassa näkökulmassa. Toiminnan yhteistyötahoihin ja -henkilöihin sisältyvät tässä yhteydessä toimintaa tarjoamassa ja ohjaamassa olleet ulkopuoliset tahot ja henkilöt, nuorten omat avustajat, perhe- ja palvelukotien työntekijät sekä yhden nuoren vanhempi. Lähetin 13 eri henkilölle tai taholle toukokuun puolivälissä sähköpostiviestin, jossa pyysin mielipiteitä ja ajatuksia nuorten toiminnasta vapaamuotoisesti. Vastauksia sain viideltä eri henkilöltä. Viestissä laitoin seuraavanlaisia apukysymyksiä:

- Minkälainen merkitys toiminnalla on ollut nuorille?
- Minkälainen merkitys toiminnalla on ollut teille itsellenne henkilökohtaisesti tai organisaationne kannalta katsottuna?
- Miten toimintaa voisi kehittää?

Sain palautetta kolmen eri asumisyksikön työntekijöiltä. Yhden asumisyksikön palaute oli kooste useamman saman yksikön työntekijöiden mielipiteistä. Kahdesta näistä asumisyksiköistä oli henkilökunnasta yksi työntekijä mukana ainakin osalla toimintakerroista ja yhden yksikön työntekijä perusti mielipiteensä nuorelta kuultuun palautteeseen. Lisäksi palautetta antoi yhden nuoren vanhempi sekä toimintaa tarjoavan tahon työntekijä, joka toimi ohjaajana tapaamiskerralla. Käsittelen nämä palautteet kolmessa ryhmässä, koska eri tahojen henkilöt (henkilökuntaan kuuluva, nuoren vanhempi, toimintaa järjestävä taho) käsittelevät asiaa palautteessaan hieman eri näkökulmista.

Kaikki asumisyksiköiden työntekijät olivat sitä mieltä, että toiminta oli mukavaa, nuorille mielekästä ja se oli hienosti järjestettyä. Tätä perusteltiin sillä, että paikalle oli aina varattu riittävästi henkilöitä auttamaan, joka mahdollisti nuorten osallistumisen myös silloin, kun henkilökunta tai omat avustajat eivät päässeet mukaan. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että toiminta oli matalan kynnyksen toi-

mintaan, johon oli helppo tulla mukaan. Esteettömyyden huomioimista toiminnan suunnittelussa pidettiin tärkeänä. Yksi henkilöistä mainitsi myös, että rento meininki auttoi ryhmään mukaan tulemisessa. Kahden henkilön mielestä toiminta oli monipuolista. Varsinkin musiikkia sisältäviä toimintoja pidettiin mieluisina nuorille. Tämä oli tulkittavissa myös nuorten omasta palautteesta. Kaikilta asumisyksiköiden työntekijöiltä tuli myös toive, että toiminta jatkuisi myös tulevaisuudessa. Yksi henkilö toivoi samanlaisia toimintaryhmiä myös nuoremmille erityistä tukea tarvitseville henkilöille.

Asumisyksiköiden työntekijöiltä tuli myös yksittäisiä kommentteja, joissa käsiteltiin toiminnan merkitystä nuorille. Suuntautumista neljän seinän sisältä ulospäin pidettiin ensiarvoisen tärkeänä nuoren kehitykselle. Tässä tärkeänä kehitystä eteenpäin vievänä voimana ovat olleet vapaa-ajanavustajat. Nuorten on ollut kuitenkin vaikeaa löytää tällaisia sopivia harrastus- ja hengailuryhmiä, joten nuori on viettänyt vapaa-aikaansa pääasiassa oman avustajansa kanssa. Toimintaa pidettiin arvokkaana, jotta nuori voi tavata muita ikäisiään. Työntekijät mainitsevatkin toiminnan hyväksi puoleksi uusien tuttavuuksien saamisen. Uusien kokemusten saamista pidettiin myös tärkeänä. Yhdessä palautteessa toiminnan kerrotaan olevan hyvää harjoitusta aikuistumista ajatellen. Nuori voi harjoitella tapaamisiin ilmoittautumista, taksien tilaamista ja aikatauluttamista.

Yhden nuoren vanhempi kertoo sähköpostissaan siitä, kuinka hänen lapsensa asuu asuntolassa, jossa suurin osa asukkaista on paljon vanhempia, ikääntyviä kehitysvammaisia henkilöitä. Asuntolan toiminta on sopeutettu vanhemmalle ikäryhmälle sopivaksi. Vanhempi pitääkin tärkeänä, että hänen lapsensa sai osallistua nuorille suunnattuun toimintaan yhdessä muiden nuorten kanssa. Tälle kohderyhmälle suunnattuja harrastusmahdollisuuksia on vanhemman kokemuksen mukaan todella vähän tarjolla. Nuoren vanhempi oli mielissään siitä, että oma lapsi pääsi mukaan ryhmään, jossa hän pääsi kokeilemaan eri harrastuksia ja sai uusia elämyksiä. Vanhemman mukaan nuori on rohkaistunut ja itsenäistynyt kevään aikana. Vanhempi perustelee tätä sillä, että kommunikaatio-ongelmaisella nuorella oli kauden alussa mukana tulkki, sen jälkeen henkilökohtainen avustaja ja viimeisellä kerroilla nuori tuli yksin taksilla mukaan toimintaan. Vanhemman mielestä nuori on pärjännyt hienosti ryhmässä myös ilman omaa avustajaa. Vanhempi ihmettelee myös yleensä niin aran nuoren rohkeutta ja

intoa lähteä mukaan tällaiseen toimintaan, jossa on joka kerta jotain uutta ja ennen kokemattomaa. Vanhemman mielestä tämä kertoo siitä, että ryhmä ja sen ohjaajat ovat saaneet nuoren tuntemaan olonsa tervetulleeksi ja turvallisesti, joka puolestaan kertoo siitä, että ryhmäytyminen on onnistunut. Vanhempi iloitsee, että nuoren arkuus uuden kokemiseen on voitettu!

Sain palautetta myös yhdeltä toimintaa järjestämässä olleen tahon työntekijältä, joka toimi tapaamisessa myös ohjaajana. Hän miettii asiaa sekä nuoren että itsensä ja oman organisaation kannalta. Vastaajan mielestä on hyvä, että toiminnan kautta nuori pääsee toimimaan yhdessä muiden nuorten kanssa ja saa iloa sekä onnistumisen kokemuksia. Vastaaja mainitsee myös, että toiminnan kautta nuori saa uusia tietoja ja taitoja arkielämää varten. Vastaajan itsensä ja hänen edustamansa organisaation arvoiksi hän mainitsee ihmisten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden. Vastaajalla on pitkä kokemus ryhmien, ja myös erityisryhmien ohjaamisesta, ja hänen sekä organisaation arvoihin kuuluu huomioida myös nämä erityistä tukea tarvitsevien ryhmät. Palautteessaan vastaaja kiittelee sitä, että ryhmän vetäjän puolelta oli huomioitu tarpeellinen määrä ohjaajia ja avustajia auttamaan häntä ison ryhmän ohjaamisessa.

Toimintaa järjestämässä ollut henkilö toi palautteessaan esille muutamia toiminnan kehittämiseen liittyviä asioita. Hänen mielestään jatkossa nuoret voitaisiin ottaa yhä enemmän mukaan suunnittelemaan sekä toteuttamaan toiminnan sisältöä. Nuoret voisivat suunnitella toiminnan tarkemman toteuttamisen ja sisällön, niin että nuorille annettaisiin mahdollisimman vähän valmista. Lisäksi hän toivoo pienempää ryhmäkokoa, vaikkakin riittävä ohjaajien ja avustajien määrä helpotti ohjaustyötä ja sai isonkin ryhmän toimimaan kohtuullisen hyvin. Vastaaja toivoo, että toiminta antaa vakuuttavat näytöt rahoittajien suuntaa, jotta tällainen toiminta voisi jatkua myös tulevaisuudessakin.

Yhteenvedona voitaneen todeta, että kaikki tahot tuntuvat olleen erittäin tyytyväisiä toteutuneeseen toimintaan, sillä toiminnan monipuolisuus ja mielekkyys nuorille mainitaan useampaan otteeseen. Toiminnan järjestelyt esteettömyyden huomioineen sekä riittävine avustajineen ja ohjaajineen luovat matalan kynnyksen toimintaa, johon on helppo osallistua mukaan. Palautteissa nousee vahvasti esille myös nuorten saamat hyödyt tämän tyyppisestä toiminnasta.

Hyödyissä luetellaan uusien kokemuksien ja elämän ilon saaminen, uusien tietojen ja taitojen kartuttaminen sekä uusien ihmisten tapaaminen. Palautteissa esille tuli myös toiminnan nuoria rohkaiseva ja aktivoiva vaikutus.

5.5 Havainnot arvioinnin tukena

Havainnointi on yksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen perusmenetelmistä. Tiedonkeruumenetelmänä havainnointi sopii lähes kaikkeen kehittämistyöhön. Tarkkailemalla tilannetta paikan päällä näkee ihmisten käyttäytymistä ja kuulee keskusteluja, jotka voivat antaa asiasta aivan uudenlaista tietoa. Keräämällä ja kirjaamalla näitä tietoja ja havaintoja järjestelmällisesti esimerkiksi havainnointipäiväkirjaan, havainnointi toimii tehokkaana kehittämistyön menetelmänä. (Ojasalo ym. 2009, 42.) Havainnoija voi nähdä ja kuulla ilmiöt tapahtumahetkellä ilman havainnoitavan yksilön omaa tulkintaa tapahtuneesta, jolloin saatu tieto on mahdollisimman luotettavaa. Luotettavuutta lisää myös se, että havainnoinnissa ei edellytetä kielellistä kommunikaatiota. (Tilastokeskus 2015.) Koska osalla ryhmän nuorista oli kommunikaatiovaikeuksia, voidaan havainnointia pitää hyvänä tapana kerätä tietoa.

Edellä esitellyn kerätyn palautteen lisäksi haluan nostaa esille kevään aikana tehtyjä havaintoja ja kerättyjä kokemuksia. Nämä havainnot ja kokemukset pohjautuvat omiin henkilökohtaisiin havaintoihin ja käytyihin keskusteluihin, joista olen kirjoittanut päiväkirjaa. Käytyjä keskusteluja kertyi paljon, kuten myös ajatuksia, kokemuksia ja havaintoja. Kaikkia näitä on mahdotonta purkaa tässä auki, joten keskityn tärkeimpiin ja toiminnan kannalta olennaisimpiin asioihin. Osittain näitä havaintoja tulee esille pitkin tätä opinnäytetyötä sekä koostetusti erillisessä toiminnan käsikirjassa. Liitän omiin havaintoihini otteita kirjoittamastani päiväkirjasta havainnollistamaan niitä tunteita, joita toiminta minussa herätti.

Koko toiminnan ajan mukana kulkevan **vastuuohjaajan merkitys luottamuksen rakentajana** on valtava. Kun toiminta on vaihtelevaa ja tapahtuu eri paikoissa, on tärkeää, että nuori kohtaa paikalla tutun ohjaajan kasvot. Tämä hel-

potti arempienkin nuorten mukaan tuloa. Tutun ohjaajan kanssa syntyi luottamuksellinen suhde ja nuorten oli helppo tulla juttelemaan omista asioista. Keskustelujen avulla tutustuin nuoriin lähemmin, minkä vuoksi minun oli helpompi huomioida heidän yksilöllisiä tarpeita. Keskusteluissa pystyin esimerkiksi huomioimaan nuoren kommunikaatiovaikeudet. Huomasin, että nuoret olivat myös mielissään, jos muistin kysellä heiltä heidän kertomista suunnitelmista. Koen, että ryhmän mukana kulkevan vakituisen ohjaajan rooli vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kanssakäymisen lisääjänä on merkittävä. Siksi on hyvä, jos osa tapaamiskerroista on sellaisia, joissa varsinaisen ohjauksen merkitys ei ole niin tärkeä, jolloin ohjaajalle jää enemmän aikaa keskustella nuorten kanssa. Keskustelulle jää myös enemmän aikaa, jos varsinaisesta ohjauksesta ja neuvonnasta huolehtii toinen ulkopuolinen ohjaaja ja taho. Toiminnan aikana sain rakennettua luottamuksellista suhdetta myös nuorten lähellä toimiviin aikuisiin, mikä näkyi siinä, että he rohkaistuivat laittamaan nuoria tapaamisiin ilman omia avustajia. Seuraava ote päiväkirjasta kuvastaa vastuuhjaajan roolia ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen kehittymistä nuorten ja ohjaajan välillä.

”Tältä kerralta jäi jotenkin tosi kiva fiilis. Nuoret kertoivat heti tavatessa omista asioista ja suunnitelmista. Yksi nuorista tuli kyselemään minun työstäni, mistä saimme alun kivaan keskusteluhetkeen opiskelusta ja ammatinvalinnasta. Tuntuu, että näiden keskustelujen merkitys korostuu koko ajan toiminnan edetessä. Huomaa, että tutustuminen on tuottanut tulosta ja nuorten kanssa on syntynyt luottamuksellinen suhde.” (Päiväkirjamerkintä 14.4.2015)

Kevään aikana mukana oli myös varaohjaaja osalla kerroista. Toiminnassa onkin hyvä olla mukana toinen ohjaaja, joka voi tarvittaessa toimia sijaisena varsinaiselle ohjaajalle. Lisäksi varaohjaaja voi auttaa tarvittaessa ohjaamisessa sekä käytännön asioiden järjestelyissä sekä kierrellä juttelemassa nuorten kanssa. Koska ryhmäkoko oli näin iso, olisi varaohjaajankin hyvä olla paikalla vakituisesti. Nyt varaohjaaja oli paikalla vain osalla kerroista. Vastaan tuli myös kertoja, joissa joku nuorista tuli pyytämään minua juttelemaan kanssaan ja samanaikaisesti minua olisi tarvittu myös muissa tehtävissä. Yritin kuitenkin keskustella nuoren kanssa edes hetken aikaa, jotta nuori saisi pyynnölleen vastinetta. Suurimmalla osalla kertoja tunsin itseni todella kiireiseksi, minkä voi havaita tekevästäni päiväkirjamerkinnästä.

”Kiire kerta: Yritin käydä seuraamassa toimintaa sekä ylä- että alakerrassa ja jutella mahdollisimman monen nuoren kanssa. Valokuviakin olisi pitänyt ottaa, mutta en muistanut. Lisäksi keräsin osalta vielä valokuvauslupiakin.” (Päiväkirjamerkintä 3.2.2015)

Monipuolinen, aktivoiva ja nuorille mielekäs toiminta toimi pohjana nuorten väliselle vuorovaikutukselle. Toiminnallinen tekeminen loi luontaista vuorovaikutusta ja helpotti nuorten tutustumista toisiinsa. Huomasin, että toiminnallisemmillä kerroilla myös opiskelijoiden oli helpompi ottaa kontaktia vammaisiin nuoriin. Toiminnan kautta pystyimme aktivoimaan nuoria mukaan. Tämä näkyi muun muassa musiikkipaja -kerralla, jossa rumpujen soittamisesta innostui osa ujoimmistakin nuorista. Tässä voi samalla todeta myös sen, että musiikilla on merkittävä voima. Myös ruoanlaitto ja keilaus jäivät kivoina kertoina mieleen. Ne ovat lajeja, joihin jokainen voi jollain tavalla osallistua ja kokea onnistumisen kokemuksia. Muistan, kun keilaukseen osallistunut hiljainen ja selvästi kertaa jännittänyt nuori tuli kerran jälkeen kertomaan, kuinka hyvin hän oli onnistunut keilaamisessa. Silloin näin ujossa nuoressa vapautuneen ja ihanan onnellisen nuoren naisen.

Kevään viimeisellä kerralla vietimme yhdessä aikaa järjestötalo Majakassa laittellen yhdessä makeita ja suolaisia herkuja pöytään. Kerran idea oli se, että olimme tehneet mahdollisimman vähän esivalmisteluja. Ohjaajat kävivät vain kaupasta ruokatarvikkeet ja nuoret itse valmistelivat tarjottavat ja kattoivat pöydän. Jokaiselle oli tarjolla jotain pientä tekemistä oman osaamisen mukaan. Näyttikin siltä, että nuorista on mukava osallistua tällaisiin arkiaskareihin. Mietinkin, että osa kerroista voisi olla sellaisia, joissa nuoret itse joutuisivat valmistelemaan mahdollisimman paljon asioita. Miksei voisi olla vaikka niin, että yhdellä kerralla nuoret jakautuisivat pienempiin ryhmiin ja kävisivät ostamassa tarvikkeita seuraavaa kertaa varten. Vammaiselle nuorelle kaupassa käyntikään ei välttämättä ole itsestään selvyys. Tätä nuorten osallistumista entistä enemmän kertojen sisällön toteutukseen nosti esille myös sähköpostipalautetta antanut toiminnan järjestäjätahon edustaja.

Ryhmän voimauttavaa tukea ei pidä aliarvioida. Tämä nousi esille useampanakin otteeseen kevään aikana, mutta ehkä yksi mieleenpainuvimmista tilanteista oli, kun eräs ryhmän nuorista rohkaistui ryhmän kannustavassa ilmapiiris-

sä laulamaan yksin koko ryhmälle. Mukana ollut asumisyksikön työntekijäkin ihmetteli tätä nuoren rohkaistumista.

Kohtaamisen merkitys ja yhdenvertaisuus nousivat kevään kuluessa omasta näkökulmastani ehkä merkityksellisimmäksi asiaksi koko toiminnassa. Tämä ehkä siksi, että yhdenvertaisuuden oli etukäteen mietitty toteutuvan lähinnä nuorille soveltuvan toiminnan sekä myös muiden nuorten käyttämien paikkojen kautta. Tärkeän palan yhdenvertaisuuteen toivat kuitenkin mukana olleet yhteisöpedagogi-opiskelijat, jotka olivat samaa ikäluokkaa vammaisten nuorten kanssa. Alalle opiskelevia nuoria ja oppilaitoksia kannattaa kysellä mukaan toimintaan. Tästä yhteistyössä kaikki osapuolet saavat jotain. Kohtaamisen merkitys ja yhdenvertaisuus nousevat esille useissa kirjoittamissani päiväkirjamerkinnoissä, mutta parhaiten asiaa on kuvattu toimintakauden alkupuolella kirjoittamassani tekstissä.

”Tällä kerralla huomasi jälleen hyvin sen, kuinka tärkeää on, että mukana toiminnassa on myös normaalinuoria. Niitä, jotka eivät ole nuorten henkilökohtaisia avustajia. Yhdenvertaisuus on aika kova juttu! Se on nyt noussut tässä toiminnassa tärkeäksi elementiksi, vaikka asiaa ei alun alkaen edes osattu ajatella tässä valossa. Opiskelijoiden oli aluksi tarkoitus tulla mukaan lähinnä yleisavustajiksi ja apukäsiksi toiminnan järjestämisessä. Tärkeitä juttuja nämä kohtaamiset.” (Päiväkirjamerkintä 24.2.2015)

Toiminnassa mukana olevien **opiskelijoiden opastus, neuvonta ja ohjaaminen** ovat asioita, joita pitää muistaa tehdä, varsinkin jos joka kerta mukana on eri opiskelijat. Kevään aikana kukin opiskelija oli yhden kerran ryhmän mukana. Kerran alkuun olikin hyvä varata sen verran aikaa, että siinä ehti kerrata tapahtuman sisällön ja tehtävät, joihin tarvitsin apua. Huomasin, että joka kerran alussa on hyvä vielä muistutella mieleen keskustelun tärkeyttä ja rohkaista opiskelijoita juttelemaan nuorten kanssa, vaikka kävin ennen toiminnan alkamista kertomassa opiskelijoille yhteisesti toiminnasta ja sen tavoitteista. Huomasin, että kevään kuluessa itselle jo niin tutut asiat meinasivat joillain kerroilla unohdettua kertoa tai niistä olisi voinut mainita vähän selkeämmin.

Mielestäni on tärkeää, että toiminta loi nuorille **mahdollisuuksia ja vapauden valita** osallistumisestaan kullekin kerralle. Useampi nuori mainitsikin siitä, että

toiminta on antanut rahallisesti mahdollisuuden osallistua. Lisäksi se on mahdollistanut toimimisen ryhmässä vapaa-aikana. Ryhmästä ei ehkä ison kokonsa, heterogeenisen toimintakyvyn ja erilaisia harrastus- ja vapaa-ajantoiminnan muotoja sisältävän toiminnan vuoksi muodostunut niin tiivistä ryhmää, kuin etukäteen ajattelin, mutta toisaalta vaihtuva toiminta mahdollisti nuorten osallistumisen erilaisiin ja oman valinnan mukaan itselle mielekkäisiin toimintoihin. Kevään aikana toimintaan osallistui parikymmentä nuorta, joista noin puolet kävi aktiivisesti tapaamisissa ja toinen puoli kävi mukana joko omien mieltymysten mukaan sopivina kertoina tai silloin, kun samaan aikaan ei sattunut muuta menoa tai harrastusta. Seuraava päiväkirjamerkintä kuvastaa toimintakertaa, jossa nuorille annettiin mahdollisuus valita useista erilaisista aktiviteeteista haluamansa.

”Kaikki sujui hyvin: kaikilla oli jotain tekemistä eikä kukaan jäänyt yksin. Nuoret uskalsivat mennä rohkeasti mukaan kauneudenhoitoon ja kiertelivät tilassa pelailemassa ja katselemassa. Joku sanoikin, että kyllä täällä on mukavaa. Pois tapaamisesta lähti joukko silmämeikein ja värjätyin kulmakarvoin varustettuja kauniita ja onnellisia nuoria naisia!” (Päiväkirjamerkintä 3.2.2015)

6 TYÖN MERKITYS

Peilaan tässä luvussa palautteita ja havaintoja toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin sekä toiminnan merkitystä ja vaikutuksia niin nuorille kuin toiminnan yhteistyötahoille. Toiminnan arvioinnin lisäksi on tärkeää nostaa esille toiminnan ja opinnäytetyön merkitystä eri tahoille. Toiminnan tärkeyttä kuvatakseni, haluan tuoda esille muutamia kevään aikana käymiäni keskusteluja.

6.1 Toiminnan tarpeellisuus ja tavoitteiden saavuttaminen

Koko prosessin onnistumista mietittäessä on arvioitava myös itse toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Toiminnan tavoitteet asetettiin lähinnä

toimintaan mukaan tulevia nuoria ajatellen, vaikka jo suunnitteluvaiheessa oli vahvasti ajatuksia siitä, että toiminnan kautta myös yhteistyötahot voivat saada kokemuksia erityisyydestä ja erityistä tukea tarvitsevien ohjaamisesta. Toiminnan tarpeellisuus konkretisoitui jo heti toiminnan alkuvaiheessa, kun toimintaan ilmoittautui mukaan 24 erityistä tukea tarvitsevaa nuorta. Mukaan olisi ollut tulossa enemmänkin, mutta ryhmän koko oli jo tuolloisenaan niin iso, että mukaan ei ollut mahdollista ottaa enää enempää nuoria.

Toiminnan tavoitteena oli lisätä osallisuutta tarjoamalla matalan kynnyksen toimintaa ja mukavaa yhteistä tekemistä. Matalan kynnyksen toimintaa luotiin toiminnan maksuttomuudella ja varaamalla paikalle riittävästi ohjaajia ja avustajia. Muutamat toimintaan osallistuneet nuoret toivatkin esille sen, että maksuttomuus mahdollisti osallistumisen ja uusien elämyksien saamisen. Toisaalta yksi nuori mainitsi myös sen, että kaikkea ei tarvitse välttämättä aina saada ihan ilmaiseksi. Riittävä ohjaajien ja avustajien määrä mainittiin useampaan otteeseen yhteistyötahojen ja varsinkin palvelu- ja perhekotien henkilökunnan toimesta. Tärkeänä pidettiin sitä, että nuorella oli aina mahdollisuus osallistua siitä huolimatta, ehtikö joku henkilökunnasta tai nuoren oma avustaja mukaan toimintaan. Palautteessa tuli esille myös esteettömyyden huomioiminen, mikä vaikuttaa suoraan mahdollisuuteen osallistua. Nuorille tehdyssä kyselyssä nuoret katsoivat toiminnan tarjontaan heille erityisesti mukavaa ajanvietettä sekä mahdollisuuden osallistua ja harrastaa.

Aktiivisuuden lisääminen arkielämään oli yksi etukäteen mietityistä tavoitteista. Tämän tavoitteen toteutumisesta on hankala arvioida ilman tarkempaa analyysia nuorten vapaa-ajasta ennen ja jälkeen nuorten toiminnan. Lisäksi nuori saattaa saada kipinän johonkin harrastukseen tämän toiminnan kautta, mutta harrastaminen alkaa vasta myöhemmin. Toiminnan voidaan kuitenkin katsoa lisänneen nuoren aktiivisuutta jo pelkästään sillä, että nuoret osallistuivat aktiivisesti mukaan kevään ryhmiin ja kullakin kerralla mukana olleet nuoret osallistuivat aktiivisesti mukaan toimintaan. Joskus tarvittiin hieman kannustusta ja rohkaisua, mutta pääsääntöisesti nuoret olivat erittäin motivoituneita ja rohkeita kokeilemaan uusiakin asioita. Kevään mittaan rohkeus toimia ryhmässä lisääntyi selvästi varsinkin joillakin nuorilla, mitä voidaan osaltaan pitää aktiivisuuden lisääntymisenä.

Toiminnan tarkoituksena oli luoda elämyksiä, elämän iloa ja onnistumisen kokemuksia. Kevään aikana nähtiin paljon iloisia nuoria ja onnistumisen hetkiä. Jotkut opiskelijat mainitsivat näiden onnistumisen kokemusten näkemisen yhdeksi parhaimmista toiminnan anneista. Itsekin ohjaajana koin, että näiden onnistumisten näkeminen oli parasta palautetta toiminnasta. Nuorten palauteboksiin antaman palautteen mukaan kerrat olivat pääsääntöisesti hyvin onnistuneita ja nuoret tykkäsivät toiminnasta, mikä kertoo siitä, että toiminnan kautta onnistuimme tarjoamaan nuorille elämyksellistä sisältöä vapaa-aikaan.

Nuoruuteen kuuluu vahvasti tarve viettää aikaa vertaisten seurassa. Tämä on tärkeää sekä oman identiteetin että oman vammaisuuden hahmottamisessa. (Repo 2006c, 398–399.) Halusimme mahdollistaa nuorille toimimisen vertaisryhmässä oman ikäisten seurassa. Ryhmään osallistuneiden nuorten oli mahdollista tavata ryhmässä muita saman ikäisiä nuoria, joiden toimintakyky vaihteli suuresti. Jokainen näistä nuorista osallistui toimintakykynsä mukaisesti mukaan toimintaan; kukaan ei jäänyt nurkkaan istumaan. Näin nuorilla oli mahdollisuus tutustua ja nähdä muita hyvin eritavoin vammaisia nuoria ja huomata, että jokainen heistä pystyi kuitenkin osallistumaan ryhmän toimintaan mukaan. Osallistumisen mahdollisuus, onnistumiset kokemukset ja ryhmän monimuotoisuus edesauttavat itsetunnon ja positiivisen minäkuvan rakentumisessa, mikä on tärkeää itsenäistyvän nuoren kehitysvaiheessa (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 77–78). Vapaa-ajan toimintaa suunniteltaessa yhtenä lähtökohtana voidaan pitää toimintaan osallistuvien minäkuvan ja itsetunnon vahvistamista ja yksilön voimaantumista tätä kautta (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 133).

Yhteistyötahoilta tulleessa palautteessa nousi esille uusien tietojen ja taitojen oppiminen ja olemassa olevien taitojen kehittäminen. Tämä oli asia, jota ei ollut etukäteen asetettu tavoitteeksi. Nuorten kanssa työskentelevä henkilö kertoi, että toiminta on mahdollistanut nuoren harjoittelevan itsenäisesti toimintaan ilmoittautumista, kyytien tilaamista ja aikatauluttamista. Toimintaa järjestämässä ollut taho piti hyvänä sitä, että toiminnan kautta voidaan lisätä nuoren tietoja ja taitoja esimerkiksi ruoanlaiton osalta. Tekemieni havaintojen pohjalta nostan esille lisäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen ja isossa ryhmässä toimimisen kehit-

tymisen, jotka nousivat esille varsinkin ryhmän ujoimmissa nuorissa. Osallistuminen auttaa lisäämään vammaisen henkilön vaikuttamismahdollisuuksia ja kehittämään vuorovaikutustaitojen lisäksi myös olemassa olevia taitoja (Matero 2006, 199).

Toiminnan kautta halusimme mahdollistaa nuorten osallistumisen nuorille kohdennettuun toimintaan mahdollisuuksien mukaan paikoissa, joissa myös muut nuoret viettävät aikaansa ja harrastavat. Tämä mahdollisti onnistuneita kohtauksia vammaisten ja ei-vammaisten nuorten välillä ja loi yhdenvertaisuuden kokemuksia. Tärkeän palan yhdenvertaisuuteen toivat mukana olleet yhteisöpedagogi-opiskelijat. Yhdenvertaisuus nousi, ehkä yllättäen, toiminnan edetessä yhdeksi tärkeimmistä toiminnan elementeistä. Mielestäni yhdenvertaisuus toi toimintaan ”oikean” otteen, jonka vuoksi toiminnan voidaan mielestäni arvioida onnistuneen yli odotusten.

Mieleeni on jäänyt keväältä muutama keskustelu, jotka tuovat esille toiminnan merkitystä nuoren näkökulmasta. Eräs nuorista kertoi kärsineensä masennuksesta ja eristyneisyydestä. Hän pelkäsi myös tutustua uusiin ihmisiin. Kyseinen nuori asui yksin omassa asunnossa. Kuultuaan tästä toiminnasta hän oli ajatellut, että tämä on hänen tilaisuutensa päästä osalliseksi johonkin yhteiseen toimintaan. Hän vaikuttikin silmin nähden iloiselta ja onnelliselta siitä, että hän oli uskaltanut tulla mukaan ryhmään ja pääsi heti kivoihin keskusteluihin ryhmän muiden nuorten kanssa. Toinen keskustelu tapahtui kevään viimeisellä kerralla, jolloin yksi ryhmän nuorista jättäytyi poislähtötilanteessa viimeiseksi. Hän kertoi, että kovasta ulkokuorestaan huolimatta, hän oli tykännyt toiminnasta todella paljon. Nuori kertoi myös, että hänellä olisi ollut yksinäinen ja synkkä kevät ilman tätä toimintaa. Lopuksi hän halusi vielä halata minua.

Nämä edellä mainitut keskustelut kertovat paljon näiden nuorten elämästä ja siitä, millainen merkitys tällaisella toiminnalla voi olla yksilön osallisuuteen ja elämään. Ryhmätoiminnalla näyttäisi olleen vaikutusta näiden nuorten elämään elämää rikastuttavasti ja elämänlaatua lisäävästi. Kirjassaan Lampinen (2007, 153) listaa vammaisen nuoren elämänlaadun koostuvan ihmisten kohtaamisista ja toistuvista tapaamisista, uskalluksesta ja luottamuksesta, ystävistä, vertais-tuesta sekä tiedon ja kokemusten keräämisestä ja jakamisesta. Jos nuorten

toimintaa ja siitä saatua palautetta verrataan edellä mainittuun listaan, voidaan todeta, että toiminnan kautta voidaan vastata hyvin kattavasti nuoren elämänlaatuun vaikuttaviin tekijöihin.

6.2 Toiminnan merkitys yhteistyötahoille

Nuorten lisäksi toiminnalla voidaan katsoa olevan merkitystä ja vaikutuksia kaikkiin siihen liitoksissa oleviin tahoihin. Jaan nämä tahot tässä yhteydessä neljään eri osaan: toiminnassa mukana olleet opiskelijat, tiloja ja ohjausta tarjoavat yhteistyötahot, nuorten lähellä työskentelevät henkilöt sekä toiminnan taustalla olevat järjestöt. Toiminnan kautta toteutuvalla vammaisten ihmisten näkyvyydellä vapaa-ajanvietto- ja harrastuspaikoissa on vaikutusta myös ympärillä oleviin ei-vammaisiin nuoriin ja yleisesti valtaväestöön, mikä on omiaan lisäämään tietoisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassamme. Tässä kappalessa kuitenkin keskityn käsittelemään toiminnan merkitystä mainitsemilleni tahoille.

Jokaisen tapaamiskerran jälkeen kävin keskusteluja toiminnassa mukana olleiden opiskelijoiden kanssa. Kaikki opiskelijat kertoivat, että toiminta tarjosi mahdollisuuden käytännön läheiseen oppimiseen. Ryhmässä mukana olo mahdollisti erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohtaamisen, mitä kautta opiskelijat saivat kokemuksia erityisyydestä ja toimimisesta erityistä tukea tarvitsevien nuorten kanssa. Toiminta loi luontevan pohjan kohdata ja toteuttaa yhdenvertaisuutta. Useimmat opiskelijat kertoivatkin kohtaamisen ja keskustelun hyvin luontevaksi ja jopa helpommaksi, kuin he olivat osanneet odottaa. Vain muutaman opiskelijan mielestä keskustelu vammaisten nuorten kanssa ei tuntunut niin luontevalta, mutta siitä huolimatta kokemusta pidettiin hyvänä. Nämä opiskelijat eivät olleet juurikaan olleet tekemisissä vammaisten henkilöiden kanssa aikaisemmin. Kaikkien opiskelijoiden mukaan toiminta soveltui erittäin hyvin Moninaisuuden kohtaaminen -kurssiin ja toi siihen käytännönläheisyyttä; muutoin kurssin olisi koettu jäävän hiukan etäiseksi ja liian teoriapohjaiseksi. Lähes kaikki toivoivat myös, että kurssiin olisi sisältynyt useampia kertoja mukana toiminnassa, sillä silloin toiminnan sisältöön sekä vammaisiin nuoriin olisi ehtinyt tutustua paremmin. Kaiken kaikkiaan opiskelijat pitivät kokemusta hyvänä tapa-

na tavata vammaisia nuoria. Joku mainitsi myös, että oli kiva nähdä toiminnassa onnistumisen kokemuksia.

Toimintatiloja ja toiminnan ohjausta tarjoavat yhteistyötahot kohtasivat toiminnan kautta erityistä tukea tarvitsevia nuoria ja saivat kokemuksia heidän ohjauksesta. Nämä kohtaamiset koettiin erittäin positiiviseksi ja muun muassa nuorisotalo toivoi lisää tällaista toimintaa, jonka kautta myös vammaiset nuoret löytäisivät nuorisotilat. Erään nuorisotalolla viettämämme toimintakerran jälkeen jäin keskustelemaan nuorisotalon ohjaajien kanssa. Kyseisellä kerralla olimme nähneet, kuinka vammaiset nuoret sulautuivat luontevasti mukaan nuorisotalon toimintaan ja pari ryhmän pojista pelasi biljardia yhdessä muiden tilassa olleiden poikien kanssa. Kerran jälkeen myös nuorisotilan ohjaajat olivat yllättyneitä ja iloisia tästä hienosti onnistuneesta illasta. Keskusteltiin siitä, että paikalla olleet nuoret käyttäytyivät hyvin luontevasti vammaisten nuorten läsnä ollessa. Nuorisotilan ohjaajien mielestä vammaisten nuorten näkyminen nuorisotiloissa hyödyttäisi kaikkia osapuolia, myös ei-vammaisia nuoria.

Nuorten lähellä toimiviin tahoihin kuuluvat palvelu- ja perhekotien henkilökunta sekä nuorten omat henkilökohtaiset avustajat. Käydyissä keskusteluissa poikkeuksetta kaikki näkivät tämän tyyppisen toiminnan erittäin tarpeelliseksi. Heille toiminta lisäsi nuorille tarjottavien aktiviteettien tarjontaa ja mahdollisuuden toimimiseen myös asumisyksikön ulkopuolella luotettavassa ryhmässä. Yksi nuorten kanssa työskentelevä henkilö kertoikin palautteessaan, että sopivia toimintaryhmiä on vaikea löytää. Toiminnan kautta henkilökunta ja avustajat voivat saada myös uusia ideoita ja virikkeitä siihen, mitä nuoren kanssa voisi tehdä ja harrastaa. Tapaamisissa avustajat ja mukana ollut henkilökunta sai mahdollisuuden tavata toisiaan ja keskustella. Toiminnan näkeminen voi myös rohkaista avustajia ja henkilökuntaa aktivoimaan nuorta muihinkin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin.

Nuorten ryhmän vierailu eri tiloissa oli samalla eräänlainen esteettömyyden testaus. Muutamassa paikassa teimme havaintoja huonosti suunnitelluista rampeista ja toimme nämä epäkohdat yhteistyötahon tietoon korjausehdotuksineen. Näin tiloja tarjoava taho sai tietoa tilojen soveltuvuudesta erityisryhmille ja sai samalla mahdollisuuden miettiä korjaus- ja muutostöitä. Toiminnan kautta yh-

teistyötahot saivat kontakteja järjestöihin ja pystyivät tekemään näkyväksi omaa toimintaansa. Kevään aikana mietittiin jopa yhteistä lehtijuttua toimintaa järjestämässä olleen tahon kanssa. Yksi yhteistyötaho tavoitti toiminnan kautta oman hankkeensa kohderyhmän.

Järjestöjen tehtäviin kuuluu muun muassa edustaa kohderyhmiään ja tuottaa heille palveluja ja toimintaa. Erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnattu toiminta on mahdollistanut sen, että järjestöt ovat voineet tarjota omille kohderyhmilleen mieleistä toimintaa. Toiminnan järjestäminen ei kuitenkaan olisi onnistunut ilman järjestöjen välillä tehtävää yhteistyötä; yksittäinen työntekijä ei olisi saanut ryhmää kasaan ja toimintaan varatut rahat olisi pitänyt käyttää omaan kohderyhmään. Yhteistyönä syntynyt toiminta veti mukaan paljon osallistujia ja rahoitus järjestyi ulkopuoliselta taholta. Resurssien yhdistäminen mahdollistaa erilaisten tapahtumien ja toimintojen järjestämisen laajemmalle kohderyhmälle. Nuorten toiminnan voidaan katsoa lisänneen omalta osaltaan järjestöjen välillä tehtävää yhteistyötä. Onnistunut yhteistyö ja hyvät kokemukset ovat rakentaneet hyvät puitteet yhä laajenevalle yhteistyölle. Verkostoituminen ja yhteistyö ovat olleet toiminnan järjestämisen kannalta oleellisen tärkeitä. Nykyisin verkostoituminen ja uuden tiedon siirtäminen verkostolle onkin yksi tärkeimmistä kehittämistyön menetelmistä työelämässä (Ojasalo ym. 2009, 15).

Toisena nuorten toiminnan rahoittajana ollut Nuorisoyhteistyö Seitti on valtakunnallinen nuorten toimija, jonka toiminta on ollut Kuopion alueella aika hiljaista. Nuorten toiminta on herättänyt Seitin toimintaa eloon tällä alueella ja suunnitelmissa on jo järjestää erilaisia tapahtumia Kuopiossa. Nuorten toiminta ei ole lisännyt pelkästään vammaisjärjestöjen välistä yhteistyötä, vaan sen kautta on löytynyt myös muita uusia yhteistyötahoja, kuten seuroja, yrityksiä ja Kuopion kaupungin hyvinvointipalvelualueen kulttuuriin aktivointiyksikkö. Toiminnan kautta on löytynyt myös uusia tahoja, joiden kautta voi tavoittaa toiminnan kohderyhmiä ja tätä kautta nuoria, jotka eivät aikaisemmin ole olleet järjestötoiminnan piirissä. Toiminnan kautta järjestöt ovat voineet kokeilla uudenlaista toimintamallia ja saaneet hyviä kokemuksia sen toteuttamiseksi myös jatkossa. Kaikki tämä yhteistyö ja uudenlainen toiminta lisäävät osaltaan järjestötyön näkyvyyttä ja sen merkitystä.

6.3 Työn hyödynnettävyys

Toiminnan käsikirjaan ja tähän opinnäytetyöhön kerättyjä kokemuksia ja havain-toja voidaan käyttää hyväksi toiminnan suunnittelussa vammaisille sekä yleises-ti erityistä tukea tarvitseville nuorille niin kolmannella kuin julkisella sektorilla. Se muodostaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden ryhmätoiminnalle kokemuk-seen ja palautteeseen pohjautuvan uuden toimintamallin ja raamit, joiden avulla toimintaa on helpompi toteuttaa jatkossakin. Samalla opinnäytetyö ja käsikirja tuovat esille teoriaan perustuvan toteutuksen, jota voidaan käyttää hyväksi käy-tännön kehitystyössä osallisuuden lisäämiseksi.

Toiminnallisen opinnäytetyöni tuotos on toiminnan käsikirja, jonka tarkoituksena on koota yhteen toiminnan suunnittelun ja organisoinnin kannalta tärkeät käy-tännöt sekä kokemukset. Käsikirjaa voivat käyttää hyödyksi toimintaryhmän aloittamista suunnittelevat tahot. Sitä voi käyttää myös apuna toiminnan ideoin-nissa ja organisoinnissa. Käsikirja yhdessä tämän opinnäytetyön kanssa toimii myös kevään pilottijakson rahoittajille selontekona toiminnan toteutuksesta. Jos erityistä tukea tarvitsevien nuorten ryhmätoiminta saa jatkorahoituksen, voi toi-minnan käsikirjaa käyttää pohjana toiminnan toteutukseen ja sitä voi kehittää edelleen hankkeen tarpeita vastaavaksi.

Toiminnan käsikirjan avulla olen pyrkinyt avaamaan erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnatun toiminnan erityispiirteitä ja käytäntöjä. Mielestäni olen onnis-tunut kokoamaan käsikirjaan laajan tietopaketin toiminnan kaikista vaiheista. Uskon, että käsikirja antaa paljon tietoa ja vinkkejä toimintaa suunnittelevalle ja järjestävälle taholle. Erityistä tukea tarvitseville nuorille järjestetty toiminta itses-sään on myös tuotos, johon toiminnan taustalla olevat vammaisjärjestöt sekä toiminnan muut yhteistyötahot ovat olleet erittäin tyytyväisiä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni lopussa haluan nostaa esille prosessin eettisyyden sekä jatkokehitysideat nuorten harrastus- ja toimintaryhmää koskien. Käyn läpi myös prosessin merkitystä itselleni ja omalle oppimiselle. Prosessi kokonaisuudessaan on ollut pitkä, noin puolitoista vuotta kestävä kokonaisuus, joka on tarjonnut niin haasteita kuin onnistumisen kokemuksia. Koko ajan minulla on kuitenkin ollut hyvä tunne ja usko toiminnan onnistumisesta.

7.1 Eettisyyden toteutuminen

Eettisyys rinnastetaan usein moraaliin. Eettisyys voidaan käsittää henkilön käytöstä ja arviointia ohjaavina arvoina; käsitystä oikeasta ja väärästä. (Helsingin yliopisto 2015.) Kehittämistyössä eettisyys tulee esille muun muassa hyvän tieteellisen käytännön kautta. Tutkimuksen eettisyys perustuu hyväksyttäviin tiedonkeruu- ja tutkimusmenetelmiin, tietojen ja tulosten yksityiskohtaiseen raportointiin sekä toisissa tutkimuksissa saadun teoriatiedon käyttämisestä osana omaa tutkimusta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23 – 24). Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt käsittelemään tulokset hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tarkasti ja rehellisesti. Tiedonkeruumenetelminä olen käyttänyt havainnointia ja kyselyjä, jotka ovat yleisesti käytössä olevia ja hyväksytyjä tutkimusmenetelmiä.

Pyrin huomioimaan eettisyyden näkökulman koko prosessin ajan. Kaikkia ryhmään osallistuvia nuoria kohdeltiin kunnioittavasti ja heidän ideoita sekä mielipiteitä kuunneltiin ja pyrittiin toteuttamaan. Nuorille ja heidän avustajilleen myös annettiin tietoa toiminnasta ja tekemäni kyselyn tarkoituksesta. Jokainen nuori sai itse päättää haluaako osallistua kyselyyn. Kaikille ryhmän nuorille annettiin mahdollisuus palautteen antoon jokaisen tapaamiskerran jälkeen. Ryhmän nuorilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta, jos toiminta ei ollut heille mieleistä.

Toiminnassa mukana olevat nuoret saivat päättää, haluavatko tulla valokuva-
tuiksi. Heille kerrottiin valokuvauksen tarkoitus ja se, mihin kuvia on tarkoitus
käyttää. Jokainen ryhmän nuorista täytti valokuvausluvan, johon he merkitsivät
luvan tai kiellon. Toimitin alaikäisten nuorten vanhemmille tiedon valokuvauslu-
vasta. Valokuvattaessa pyrittiin huomioimaan valokuvauskiellot. Digitalinaa
koostaessa vielä tarkistin valokuvausluvut ja poistin kuvat, joissa näkyi kiellon
antaneita henkilöitä. Toiminnan eettisyys kulminoitui ihmisarvon ja yksilön mieli-
piteen kunnioittamiseen sekä tarvittavan tiedon antamiseen.

7.2 Jatkokehittämisideat

Nuorten toiminnasta minulle jäi päällimmäisenä mieleen onnistumisen koke-
mukset sekä nuorten antama hyvä palaute, mutta kehittämiskohtiakin löytyy ja
asioita kannattaa aina pyrkiä tekemään paremmin. Tiedottaminen on yksi niistä
asioista, mitä olisi voinut tehdä enemmän varsinkin toiminnan alkuvaiheessa.
Toiminnan alkaessa nuorten lähellä toimivia henkilöitä ja tahoja olisi voinut tie-
dottaa tarkemmin toiminnan luonteesta ja tavoitteista. Ensimmäisellä tapaamis-
kerralla oli tarkoitus kertoa toiminnasta tarkemmin paikalle oleville nuorille ja
heidän avustajilleen, mutta yleisessä ravintolatilassa tämä ei onnistunut. Tämän
jälkeen kirjoitin lyhyen tietopaketin toimintaa koskien ja lähetin sen sähköpostilla
eteenpäin. Näin jälkeempäin ajatellen tällaisen yleisen tietopaketin olisi voinut
kirjoittaa ja toimittaa jo ennen ensimmäistä tapaamista.

Useimmilla ryhmän nuorista ei ollut omaa sähköpostia, joten tiedotus tapahtui
pääasiassa palvelu- ja perhekotien yleisen sähköpostin kautta. Alussa toimintaa
koskeviin tiedotteisiin ei laitettu ryhmään ilmoittautuneiden nimiä, koska oletin
henkilökunnan tietävän, keitä tiedotteet koskivat. Palvelukodit alkoivat kuitenkin
ilmoittaa mukaan myös nuoria, jotka eivät olleet ilmoittautuneet toimintaan etu-
käteen. Aloinkin lisäämään tiedotteisiin tiedon, keitä tiedote koski, sillä tuolloin
ryhmä oli jo täynnä. Toiminnalle olisi myös pitänyt miettiä jo etukäteen maksimi-
koko, sillä ilmoittautumisia tuli iso määrä ja rajan veto tuossa vaiheessa oli han-
kalaa. Tällaisen ison ryhmän sopiva maksimihenkilömäärä voisi olla 20 henki-
löö. Kevään toimintaan otettiin lopulta mukaan 24 nuorta.

Aloitin toiminnan sisällön suunnittelun joulukuun puolivälissä. Ongelmaksi tässä nousi se, että joulupyhistä johtuen en saanut kiinni tarvittavia tahoja, joten toiminnan suunnittelu viivästyi pyhien jälkeen tammikuulle. Tuossa vaiheessa jouduin tekemään suunnittelua ja organisointia kiireisellä aikataululla, mikä hankaloitti esimerkiksi vapaiden aikojen löytymistä yhteistyökumppaneiden kalenterista. Toiminnan suunnittelu ja yhteydenotot olisi ollut hyvä aloittaa aikaisemmassa vaiheessa. Tämä olisi helpottanut suunnittelua koko kevätkauden ajan.

Ensimmäinen tapaamiskerta oli yleisessä ravintolatilassa, mikä hankaloitti tiedottamista ja ryhmänä toimimista. Ensimmäinen kerta olisikin ehkä hyvä pitää sellaisessa paikassa, jossa ei ole ryhmän ulkopuolisia henkilöitä. Tällöin ryhmälle voisi kertoa yhteisesti toimintaan liittyvistä asioista. Ensimmäisellä tapaamiskerralla nuorille olisi voinut pitää ryhmäyttävää toimintaa, jonka avulla nuoret olisivat päässeet tutustumaan toisiinsa paremmin. Myös liikunnallista toimintaa olisi voinut olla kevään ohjelmassa enemmän. Liikuntakertoja olikin suunnitteilla enemmän, mutta ne eivät sopineet yhteistyötahojen aikatauluihin. Nuoret kuitenkin pitivät kevään aikana toteutuneesta toiminnasta; se oli heidän omien toiveiden pohjalta rakennettua ja tuntui heistä mieleiseltä, mikä oli tärkeintä.

Jatkossa toiminnan markkinointia ja tiedotusta voisi tehostaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten suuntaan, jolloin mahdollisimman moni toiminnasta hyötyvä nuori saisi mahdollisuuden osallistua. Tehokas markkinointikeino oli vierailla nuorten luona perhe- ja palvelukodeissa, joten jatkossa voisi miettiä, olisiko resursseja vierailla myös yksittäisten nuorten kotona kertomassa toiminnasta. Toimintaan mukaan tuloa voisi helpottaa myös pienryhmätoiminnalla, jolloin erityistä tukea tarvitseva nuori voisi harjoitella vuorovaikutusta pienemmässä ryhmässä. Jatkossa voisi lisäksi miettiä, voisivatko nuoret olla suunnittelun lisäksi yhä enemmän mukana toiminnan toteutuksessa.

7.3 Oppiminen ja itsearviointi

Prosessin tässä vaiheessa on hyvä pysähtyä miettimään, mitä se on merkinnyt ja tarjonnut minulle. Olen elämäni aikana osallistunut useisiin erityyppisiin projekteihin ja ollut useissa projekteissa myös vetovastuussa. Ehkä siksi päällimmäisenä mieleeni ei nouse projektityön antama osaaminen, vaikka en halua vähätellä sitä kokemuslisää, jota tämä projekti on minulle antanut. Sen sijaan koen tärkeimpinä tapaamani ihmiset ja varsinkin ryhmään osallistuneet nuoret, keihin olen saanut tutustua kevään aikana.

Olen aikaisemmin tavannut paljon vammaisia lapsia, mutta vammaisista nuorista ja yleensäkin nuorista minulla ei ole kovin paljon kokemusta. Toiminnan kautta olen päässyt tutustumaan vammaisiin nuoriin ja heidän elämäänsä, mitä pidän tärkeänä henkilökohtaisen oppimisen kannalta sekä yleensäkin elämää rikastuttavana tekijänä. Tunsin toiminnan vammaisten nuorten kanssa hyvin luontevaksi, minkä uskon näkyvän toiminnan lopputuloksessa. Vammaisten nuorten kanssa keskustellessa olen saanut huomata, kuinka samanlaisia haaveita ja toiveita heillä on, kuin ei-vammaisilla henkilöillä. Toisaalta olen päässyt tutustumaan myös niihin tekijöihin, jotka hankaloittavat näiden toiveiden toteutumista tai asettavat muutoin haasteita elämälle. Olisiko esimerkiksi jokainen ei-vammainen nuori valmis toimimaan työnantajana? Vammaiselta nuorelta tätä edellytetään, jos hän haluaa itselleen henkilökohtaisen avustajan.

Prosessin aikana koin merkitykselliseksi yhteistyön eri järjestöyöntekijöiden kanssa, minkä kautta tutustuin läheltä järjestöjen väliseen yhteistyöhön. Tätä kautta opin paljon lisää järjestöistä ja järjestötoiminnasta. Yhdessä kehittäminen ja monialainen yhteistyö antoivat tietoa järjestötyön laajuudesta ja sen mahdollisuuksista. Kokemus osoitti myös sen, että nuoria koskeviin asioihin on mahdollista vaikuttaa. Joskus se onnistuu pienilläkin resursseilla. Prosessin aikana pääsin myös tutustumaan rahoituskanaviin sekä rahoitushakemusten kirjoittamiseen, mikä ei ollut minulle entuudestaan kovin tuttua. Koin projektityön ja siihen liittyvän suunnittelun ja toteutuksen selkeänä, samoin kuin verkostoitumisen ja yhteistyön eri tahojen kanssa. Sain tehdä tätä organisointia ja suunnittelua hyvinkin itsenäisesti, mitä pidän luottamuksen osoituksena järjestöjen taholta.

Opinnäytetyön kirjoittaminen on tarjonnut minulle mahdollisuuden tarkastella toteuttamaani toimintaa annetun palautteen ja tekemieni havaintojen lisäksi teoriatiedon pohjalta. Kevään toiminnan aikana pohdin toimintaa kirjoittamieni päiväkirjojen kautta ja keskustellen järjestötyöntekijöiden kanssa. Jo tuolloin tein useita havaintoja, mutta opinnäytetyötä kirjoittaessani olen edelleen kokenut muutamia ahaa-elämyksiä ja löytänyt uusia näkökulmia asioihin. Nämä näkökulmat ovat vahvistaneet käsitystäni siitä, että pääsin toteuttamaan toimintaa, joka on monella tapaa tärkeää ja merkityksellistä monille eri tahoille ja henkilöille.

7.4 Lopuksi

Opinnäytetyön kriteereinä minulla oli alusta asti se, että sen piti liittyä vammaisiin henkilöihin ja että sen piti sisältää jotain toimintaa, josta on hyötyä heille. Olen iloinen, että pidin kiinni tästä ajatuksesta ja että minulle tarjoutui tilaisuus erityistä tukea tarvitsevien nuorten toiminnan toteutukseen sekä opinnäytetyön tekemiseen tästä aiheesta. Vammaisuus ja vammaiset henkilöt ovat lähellä sydäntäni, jonka uskon näkyvän asenteessani työskennellä heidän kanssaan. Uskon, että tämä edesauttoi luottamuksellisen suhteen syntymisessä minun ja nuorten välillä.

Tässä opinnäytetyössä olen tuonut esille niitä kokemuksia ja palautteita, joita olen saanut erityistä tukea tarvitsevien nuorten ryhmätoiminnasta. Näiden kokemusten valossa on ollut helppo todeta, miten suuri merkitys tällaisella vapaa-ajan harrastustoiminnalla on erityistä tukea tarvitseville nuorille. Taloudellisesti vaikea yhteiskunnallinen tilanne haastaa järjestöt ja yhdistykset yhä enemmän mukaan taisteluun syrjäytymisuhassa olevien ryhmien osallistamisessa. Toisaalta myös järjestöt kamppailevat taloudellisesti vaikeassa tilanteessa. Taloudellisen tilanteen lisäksi epävarmuutta luo työn alla oleva lakiuudistus, jossa vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki on tarkoitus yhdistää uudeksi eri vammaryhmiä palvelevaksi erityislaiksi (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015).

Tässä haastavassa tilanteessa järjestöjen välisen yhteistyön merkitys korostuu entisestään.

Erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnattu toiminta osoitti hyvin pian tarpeellisuutensa, jonka innoittamana toiminnan jatkoa alettiin suunnitella. Kevään kuluessa rahoitusvaihtoehdot ja yhteistyökumppanit alkoivat hahmottua, ja yhteistyössä päätettiin hakea ESR-hankerahoitusta Kuopion kaupungilta ja ELY-keskukselta. Hankkeen hakijana toimii TATU ry ja yhteiskumppaneina on seitsemän muuta järjestöä ja yhdistystä. Oppilaitosyhteistyö Humanistisen ammattikorkeakoulun kanssa jatkuu ja yhteistyötä muiden oppilaitosten kanssa selvitetään. Toimintaan liittyviä kyselyjä on tullut myös suoraan alalle opiskelevilta nuorilta. Tällaisella toiminnalla näyttäisi olevan tärkeä merkitys alalle opiskelevien nuorten oppimisen areenana. Toteutuessaan hanke mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien toimintaryhmän toteutumisen lisäksi pienryhmätoimintaa sekä etsivää vammaisnuorisotyötä. Etsivän työn tarkoituksena olisi löytää niitä erityistä tukea tarvitsevia nuoria, jotka asuvat yksin tai vanhempien luona ja joilla ei ole vapaa-ajan harrastuksia kodin ulkopuolella.

Kokonaisuutena pidän projektia erittäin onnistuneena ja olen tyytyväinen omaan osuuteeni sen toteuttamisessa. Toiminnan onnistuminen ja siitä saatu hyvä palaute ovat osaltaan nostaneet esille erityistä tukea tarvitsevien nuorten osallisuuden tärkeyden ja virittäneet ilmapiiriä, jonka tuloksena on jo suunnitteilla kohderyhmälle suunnattuja tapahtumia. Näistä esimerkkinä on erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnattu viikonloppu, jossa on tarkoitus käsitellä nuorten seksuaalisuutta.

Haluaisin kiittää kaikkia toimintaa osallistuneita yhteistyötahoja tärkeästä työstä erityistä tukea tarvitsevien nuorten hyväksi. Yhteistyön kautta saimme paljon hyvää aikaiseksi, mikä kantaa hedelmää vielä tästä eteenpäinkin. Erityiskiitokset haluan antaa Kehitysvammaisten Tukiliiton aluekoordinaattori Jonna Suhoselle, joka toimi työharjoittelun ohjaajanani nuorten toiminnan aikana sekä TATU ry:n järjestösuunnittelija Kirsi Röngälle, joka toimii opinnäytetyön tilaajana Savon YTRY:n puheenjohtajan roolissa. Molemmat, Kirsi että Jonna, ovat tukeneet ja auttaneet minua sekä nuorten toiminnan aikana että opinnäytetyötä teh-

dessäni sekä olleet pääroolissa toiminnan jatkoa varten tehdyssä ESR-hankehakemuksessa.

LÄHTEET

- Ahponen, Helena 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Yksilöllinen ja erilainen elämänkulku. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Ekholm, Elina & Teittinen, Antti 2014. Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus. Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 133. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuudet ja elinolot: vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Haarni, Ilka 2006. Keskeneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Stakes raportteja 6/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Helsingin yliopisto 2015. Viitattu 6.9.2015.
http://www.helsinki.fi/teol/kurssit/syste/03_peruskasitteita.shtml
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.
- Hynynen, Päivi-Tuulikki 2001. Nuoruus, vuorovaikutustilanteet ja huumori. Teoksessa Markku Vääänen (toim.) Haaveita, verkostoja, elämää, Näkökulmia vammaisten nuorten itsenäistymiseen. Jyväskylä: Vammaistutkimuksen tukisäätiö/ Vammaistutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto.
- Hyväri, Susanna 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistointi, Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 214–235.
- Ilonen, Milla 2009. "Ett' vois olla siellä missä ne muutkin". Nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Järjestöjen monikulttuurisuus- ja vähemmistönuorten arviointihanke. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry.
- Ilonen, Milla & Haapala, Susanna 2013. Kohtaamisia kansalaisopistoissa. Teoksessa Matti Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Kansanvalistusseura, 146–161.
- Invalidiliitto 2015. Esteettömyys. Viitattu 24.8.2015.
<http://www.invalidiliitto.fi/portal/fi/esteettomyys/>
- Jokinen, Kristiina 2010. Visuaaliset hahmottamisvaikeudet koulutyössä. Koulutusmateriaali. Viitattu 2.9.2015.
http://www.naakkonaa.info/materiaalit/kristiina_jokinen_vishahmo_280110.pdf
- Kaski, Markus (toim.) & Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kilpelä, Niina 2013. Yhtenä joukossa vai ympäristön ehdoilla? Teoksessa Matti Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Kansanvalistusseura, 62–77.

- Kiviranta, Tuula & Walle, Pia & Väänänen, Jussi 2009. Erityisesti elämään. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden nuorten aikuisten elämäntilanne ja palvelut. Kuopio: Mäntykankaan koulu.
- Könkkölä, Kalle 2013. Pitääkö joka paikkaan päästä? Teoksessa Matti Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Kansanvalistusseura, 16–19.
- Laitinen, Matti & Nurmi, Kari 2013. Vapaan sivistystyön esteettömyyden kehitysnäkymät. Teoksessa Matti Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Kansanvalistusseura, 20–42.
- Laitinen, Matti & Marsh, Charlotta & Pietilä, Paula 2014. Kynnyksen 40 vuotta. Vammaisten oikeuksista, vammaisten äänellä. Teoksessa Matti Laitinen ja Heini Saraste (toim.) Elämän kynnyksellä, vammaisliikkeen synty. Helsinki: Into Kustannus Oy, 13-52.
- Lampinen, Reija 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.
- Liikkanen, Mirja (toim.) 2009. Suomalainen vapaa-aika - Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.
- Matero, Marja 2006. Kehitysvammaisuus. 1.-2. painos. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo, Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin, Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY, 165–203.
- Myllykoski, Anne-Mari, Melamies, Nina & Kangas, Sari 2004. Itsenäistyvä nuori ja AD/HD. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mäkinen, Päivi & Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.
- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) 2011. Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Nuorisolaki 72/2006.
- Nylund, Marianne 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta, Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 195–213.
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 1.-2. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Osaamis- ja palvelukeskus Majakka 2013. Esite.
- Pajula, Elina 2014. Tositarinoita osallisuudesta. Teoksessa Arja Jämsen & Anne Pyykkönen (toim.) oSallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2014, 11–21.
- Pikkarainen, Aila 2007. Vapaa-aika ja harrastukset. Teoksessa: Lyyra, T-M., Pikkarainen, A. & Tiikkainen, P. (toim.) 2007. Vanheneminen ja terveys. Tampere: TammerPaino Oy.

- Repo, Marjo 2006a. Vammaisuus eri näkökulmista. 1.-2. painos. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo, Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin, Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY, 9–12.
- Repo, Marjo 2006b. Vammaisjärjestöt. 1.-2. painos. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo, Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin, Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY, 386–387.
- Repo, Marjo 2006c. Nuoruus. 1.-2. painos. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo, Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin, Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY, 397–400.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi 2014. Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Arja Jämsen & Anne Pyykkönen (toim.) oSallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2014, 51–68.
- Savon YTRY. Esite.
- Somerkivi, Pirjo 2000. ”Olen verkon silmässä kala”. Vammaisuus ja kuntoutuminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, vammaistutkimusyksikkö.
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2013. Järjestöbarometri 2013. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2014. Sosiaalibarometri 2014. Ajankohdainen arvio hyvinvoinnista, palveluista ja palvelujärjestelmän muutoksesta. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry 2015. Viitattu 13.8.2015.
<http://www.vammaisurheilu.fi/liikunta-ja-urheilu/lapset-ja-nuoret/sporttiskerhot>
- Suomen YK-Liitto 2012. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Viitattu 14.8.2015.
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf
- Särkelä-Kukko, Mona 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Arja Jämsen & Anne Pyykkönen (toim.) oSallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2014, 34–50.
- Talvela, Eeva-Liisa 2006. Liikuntavammaisuus. 1.-2. painos. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo, Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin, Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY, 253–293.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Viitattu 6.9.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/laki-ja-oikeuskaytanto/vammaislainsaadannon-uudistus>
- Teräs, Marianne 2013. Kulttuurinen esteettömyys. Teoksessa Matti Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Kansanvalistusseura, 95–112.
- Tilastokeskus 2015. Viitattu 6.9.2015.
<http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/03/01/index.html>
- Urhonen, Amu 2011. Kompastuksia. Helsinki: Like Kustannus.
- Vammaispalvelulaki 380/1987.

Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö 2015. Viitattu 30.8.2015.

<https://erilainensamanlainen.wordpress.com/>

Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Viitala, Sara & Wiinikka, Tytti & Åkerblom, Satu 2007. Parempaan kehitysvammaisten asumiseen. Viiden asumisyksikön arviointi. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Wilska-Seemer, Kati 2005. Voimaantuminen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta, Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 255–276.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

Yhdistysrekisteri 2015. Viitattu 27.8.2015.

<https://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html>

LIITTEET

Liite 1. Nuorille tehty kyselylomake.

Kysely kevään aikana toteutetusta nuorten toiminnasta

1. Mielestäni kivoin/mielenkiintoisin kerta oli (voit valita myös useamman):

- ☐ Syönti ja keilailu BowlDinerissä tammikuussa
- ☐ Kauneudenhoitoa/pingistä/biljardia Kulttuuriareenan nuorisotiloissa
- ☐ Kalpan peli
- ☐ Musiikkihetki Kulttuuriareenan bändikämpällä
- ☐ Jukka Pojan keikka
- ☐ Ruoanlaitto
- ☐ Makkaranpaisto kodalla
- ☐ Keilaaminen ja juomat BowlDinerissä
- ☐ Jousiammunta

2. Sain toiminnan kautta

- ☐ Uusia kokemuksia
- ☐ Mukavaa ajanvietettä
- ☐ Mahdollisuuden osallistua ja harrastaa
- ☐ Uusia ystäviä ja tuttuja
- ☐ Muuta, mitä? _____

3. Haluaisitko tällaisen toiminnan jatkuvan?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Muuta palautetta:
